

**TURUN
YLIOPISTO**
Kauppakorkeakoulu

Listamattomien yhtiöiden tilinpäätösten ja tilin- tarkastuksen valmistumisen ja julkaisun aikaan vaikuttavat tekijät

Laskentatoimen ja rahoituksen pro gradu tutkielma

Laatija:

Valtteri Koskela

Ohjaaja:

KTT Antti Fredriksson

21.1.2023

Helsinki

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Laskentatoimen ja rahoituksen oppiaine

Tekijä: Valteri Koskela

Otsikko: Listaamattomien yhtiöiden tilinpäätösten ja tilintarkastuksen valmistumisen ja julkaisun aikaan vaikuttavat tekijät

Ohjaaja: KTT Antti Fredriksson

Sivumäärä: 70 sivua + liitteet 1 sivu

Päivämäärä: 21.1.2023

Avainsanat: Tilinpäätös, Ajanmukaisuus, Aikataulu, Julkaisuaika, Tilintarkastusviive, Tilintarkastus

Tämä tutkielma kartoittaa, mitkä tekijät vaikuttavat listaamattomien yhtiöiden tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen valmistumisaikaan. Aikaisempi kirjallisuus on lähes yksinomaan keskittynyt tutkimaan listattujen yhtiöiden aikataulujen komponentteja. Tilinpäätöksen ajantasaisuus vaikuttaa siitä saatavan hyödyn määrään samaan tapaan kuin enemmän tutkitut tilinpäätöksen laatu-elementit. Tämä tekee aiheesta kiinnostavan tutkimuskohteen. Mitä tuoreemmalla tiedolla yhtiön sidosryhmät toimivat, sitä varmemmin heidän toimensa ovat yhtiön senhetkisen tilan mukaisia. Jos tilinpäätösten ajantasaisuuden haasteita tunnetaan hyvin, voidaan niihin mahdollisesti keksiä ratkaisuita ajanedelleen nopeuttamiseksi.

Tutkielman empiirisessä osiossa haastateltiin tilintarkastusyhteisöissä työskenteleviä henkilöitä ja heidän näkemyksiään tilinpäätöksien ja tilintarkastusten aikatauluihin vaikuttavista seikoista. Haastatteluissa käytiin läpi myös muutamia aikaisemman kirjallisuuden esittelemistä aikatauluihin vaikuttavista seikoista. Empiirinen aineisto koottiin teemahaastatteluilla. Teemahaastattelut sopivat tähän tutkimukseen, koska listaamattomissa yhtiöissä aikatauluun vaikuttavia muuttujia ei ole aiemmin kartoitettu ainakaan tutkielmassa käytetyn tutkimuksen mukaan.

Haastatteluissa nousi esiin, että listatuissa ja listaamattomissa yhtiöissä tilinpäätöksen julkaisuun vaikuttaa jonkin verran seikkoja, joita ei aikaisemmassa kirjallisuudessa ole mitattu. Esimerkiksi osingonjako nousi keskeiseksi motivaattoriksi nopealle raportoinnille luonnollisten henkilöiden omistamissa yhtiöissä. Yhtiöiden omistamissa yhtiöissä ja henkilöiden omistamissa yhtiöissä, joissa ei ollut odotettavissa osingonjakoa, keskeinen ajuri oli omistajien ja hallinnon priorisointi eli se kuinka tärkeänä tilinpäätöstä pidettiin. Useissa haastatteluissa tuotiin esiin, että lakisääteinen tilinpäätös ei ole välttämättä kovin tärkeä listaamattomille yhtiöille.

Tilinpäätöksen tekokyvystä nousi esiin haastatteluissa rutiinien ja valmiiden toimintamallien merkitykset. Haastattelujen mukaan poikkeukselliset tilanteet saattavat aiheuttaa pullonkauloja tilinpäätöksen tekoon. Tilinpäätöstä laativan yhteisön taloushenkilöstön määrä ja osaamistaso nähtiin keskeisiksi seikoiksi, joka määrittelevät paljonko poikkeukselliset tapahtumat aiheuttavat viivettä.

SISÄLLYS

1	Johdanto	7
1.1	Tilinpäätösten rooli ja merkitys	7
1.2	Tilinpäätöksen ajantasaisuuden kiinnostavuus	8
1.3	Tutkielman tavoite	12
1.4	Tutkielman menetelmistä	13
1.5	Tutkielman rakenne	16
2	Tilinpäätösten aikataulujen juridinen viitekehys	17
2.1	Tilinpäätöksien aikataulun perusteet	17
2.2	Tilinpäätöksen aikataulujen sääntely	19
2.3	Tilinpäätöksen ajantasaisuuden merkitys	20
3	Tilinpäätöksien ja tilintarkastusten aikatauluihin vaikuttavat seikat	23
3.1	Tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen työmäärään vaikuttavat seikat	23
3.1.1	Yhtiön luonteen vaikutukset tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluun	23
3.1.2	Yhtiön kannattavuuden vaikutukset tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluihin	24
3.1.3	Vakavaraisuuden vaikutus tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluihin	26
3.2	Kyky ja kapasiteetti tuottaa tilinpäätös ja tilintarkastus nopeasti	27
3.2.1	Tilinpäätöspäivän vaikutus aikatauluihin	27
3.2.2	Kontrollien ja sisäisen tarkastuksen vaikutus aikatauluihin	28
3.2.3	Tilintarkastajan vaikutus tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluihin	28
3.2.4	Tilintarkastusyhteisön strategian struktuurisuuden vaikutus aikatauluihin	30
3.2.5	Tilintarkastuspartnerin työkuorman vaikutus aikatauluihin	31
3.2.6	Tilintarkastajien kokemus ja sen vaikutus aikatauluihin	32
3.2.7	Etäisyyden vaikutus tilintarkastukseen kuluvaan aikaan	33
3.2.8	Yhtiön avainhenkilöiden vaikutus aikatauluihin	34
3.3	Tilinpäätöksen aikataulun kysyntään vaikuttavat seikat	35
3.3.1	Maineen aiheuttamat paineet tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluille	35
3.3.2	Yhtiön omistusrakenteen vaikutus aikatauluihin	36
3.3.3	Juridiset muutokset aikataulujen sääntelyyn	37
3.4	Yhteenveto aikaisemmista tutkimuksista	37
4	Haastattelujen tulokset	43

4.1	Tehdyt haastattelut	43
4.2	Tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen nopean raportoinnin kysyntä	44
4.3	Kyky ja resurssit tuottaa tilinpäätös ja tilintarkastus nopeasti	48
4.4	Tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen vaatima työmäärä ja sen viemä aika	51
5	Johtopäätökset ja tulosten tarkastelu	55
5.1	Pohdintaa aikaisemmasta tutkimuksesta	55
5.2	Pohdintaa haastatteluista aikaisemmän tutkimuksen valossa	56
6	Tutkielman arviointi	61
6.1	Tutkielman luotettavuus ja rajoitteet	61
6.2	Jatkotutkimuskohteet	62
7	Yhteenveto	64
	Lähteet	65
	Liitteet	71
	Liite 1 Haastattelurunko	71
	Liite 2 Haastateltujen henkilöiden esittely	71

1 Johdanto

1.1 Tilinpäätösten rooli ja merkitys

Tilinpäätöksiä tehdään yrityksissä niiden sidosryhmien tarpeita varten. Johdolla ja hallituksella on roolinsa puolesta mahdollisuus olla selvillä hyvinkin yksityiskohtaisella tasolla yhtiöidensä taloudellisesta asemasta, ja sen rinnalla kulkevasta taloudellisuudesta tuottavuudesta tai tappiollisuudesta. Muilla kauempana yhtiön ytimestä olevilla toimijoilla, kuten yhtiön osakkeenomistajilla lainoittajilla ja verottajalla, ei ole samanlaista näkyvyyttä yhtiön toimintaan ja siitä kertovaan taloudelliseen informaatioon. Tämä aiheuttaa informaation epäsymmetriaa johdon, hallituksen ja muiden toimijoiden välille. (Healy & Palepu 2001, 407–409.) Informaation epätasapainoon vaikuttaa ymmärrettävästi se, kuinka pitkältä ajalta johdolla ja hallituksella on tietoa, jota muilla yhtiön sidosryhmillä ei ole.

Epätasapaino sijoitusten tiedoista voi johtaa epäoptimaaliseen resurssien allokointiin. Akerlof (1970, 489–490) antaa esimerkin, jossa puolet sijoituksista on hyviä ja puolet huonoja. Jos sijoittajilla ei ole mahdollisuutta selvittää kumpaan luokkaan jokin yksittäinen sijoituskohte kuuluu, he hinnoittelevat kaikki samoin. Tämä voi johtaa siihen, että jotkin hyvät sijoituskohteet jäävät ilman rahoitusta ja jotkin kelvottomat sijoitukset saavat rahoitusta. (Akerlof 1970, 489–490) Tilinpäätösten tarkoitus on siis auttaa yhteiskuntaa allokoimaan resurssinsa mahdollisimman tuottavasti. Tähän tarkoitukseen tilinpäätökset tulee antaa oikean sisältöisenä ja ajallaan.

Toinen mahdollinen ongelma, eli niin sanottu agenttiongelmia johtuu siitä, että yrittäjällä tai yrityksen johtoon palkatuilla henkilöillä on omat intressinsä, jotka saattavat erota rahoittajien intressistä. Johto saattaa esimerkiksi haluta maksimoida omat henkilökohtaiset tulonsa suurilla palkkioilla ja eduilla. (Jensen Meckling 1976, 286–288) Johto saattaa esimerkiksi haluta maksimoida bonuksensa ryhtymällä lainoittajien rahoilla riskipitoisiin hankkeisiin, jotka vaarantavat pääoman taikaisinmaksua (Smith & Warner 1976, 118). Tähän problematiikkaan taas oikeat ja ajantasaiset tilinpäätökset antavat omistajille työkaluja mainittujen riskien minimoimiseen pienentämällä informaation epäsymmetriaa.

Tilinpäätökset ovat keino kaventaa informaation epäsymmetriaa yritysten ja niiden osakkeita tai velkakirjoja omistavien sijoittajien välillä. Informaation avulla sijoittajat

kykenevät allokoimaan pääomansa siten, että niistä saadaan maksimaalinen hyöty niin sijoittajalle kuin koko taloudelle. (Healy & Palepu 2001, 407–409.)

Kothari (2001, 117–121) toteaa, että tilinpäätökset eivät (pörssi-yhtiöissä) ole ainoa tiedonlähde, sillä niiden sisältöä on raportoitu jo osavuositarkastuksissa, eivätkä tilinpäätökset siten ole kaikkein ajantasaisinta tietoa. Kyseinen seikka ei samalla tavoin koske listaamattomia yhtiöitä, koska niillä osavuositarkastukset ovat harvinaisempia. Tilinpäätöksen laatimisen ja osavuositarkastuksen laatimisen välillä on yhteyksiä ja niiden valmistusajankohdat ovat samankaltaisia. Kothari toteaa myös, että pörssikurssit heijastelevat tulevia tilinpäätöstiedotteita jo ennen niiden julkaisua. Kothari kuitenkin myöntää, että tilinpäätöksien luvuilla on vaikutusta kyseisten yhtiöiden pörssikursseihin. Näistä Kotharin väitteistä voidaan päätellä, että nopeuttamalla raportointia, voisi tilinpäätöksistä (ja osavuositarkastuksista) olla enemmän apua markkinoille osakkeiden arvonmäärittäystä varten ja siten ne toteuttaisivat tarkoitustaan paremmin. Samalla tavoin nopeampi raportointi auttaneen listaamattomien yhtiöiden optimaalisessa hinnoittelussa. (Kothari 2001, 118–121)

1.2 Tilinpäätöksen ajantasaisuuden kiinnostavuus

Aikaisempi tutkimus tilinpäätösten ja tilintarkastusten aikatauluista on keskittynyt vahvasti listattujen yhtiöiden aikatauluihin (Dyer & McHugh 1975; Khoufi & Khoufi 2018; Kross 1981; Whittred & Zimmer 1984; Williams & Dirsmith 1988; Bamber, Bamber & Schoderbek 1993; Knechel & Payne 2001; Karim, Ahmed & Islam 2006; Ball, Robin & Sadka 2008; Beest, Braam, Boelens 2009; Abbott, Parker & Peters 2012; Alkhatib & Marji 2012; Schmidt & Wilkins 2013; Abernathy, Beyer, Masli & Stefaniak 2014; Abernathy, Kubrik & Masli 2016; Ghafran & Yasmin 2017; Sharma, Tanyi & Litt 2017; Oussii & Tatak 2017; Baatwah, Salleh & Stewart 2018; Habib, Bhuiyan, Huang & Miah, 2018; Dong, Robinson & Xu 2018; Gligoric, Mizdraovic, Mitrasinovic & Marcovic 2019; Yuiliusman, Putra, Gowon, Dahmiri & Isnaeni 2020; Masoud, Sarowar, Jiang & Wenjing 2020; Khoo, Lim & Monroe 2020; Singh, Sultana, Islam & Singh 2022). Tämä tutkielman tarkastelun keskiössä ovat listaamattomat osakeyhtiöt. Niitä on kuitenkin ylivoimainen enemmistö Suomen kaltaisten maiden talouden euroista ja työntekijöistä. Vaikka yksittäisen tilinpäätöksen tasolla listattujen yhtiöiden tilinpäätökset yleensä halutumpia ja kiireisempiä, tekee listaamattomien yhtiöiden suuri määrä niidenkin tutkimuksesta

mielekkästä. Patentti- ja rekisterihallituksen 3.1.2022 päivättyjen tietojen mukaan Suomessa on 262 380 osakeyhtiötä, joista julkisia osakeyhtiöitä on vain 292 (PRH 2022).

Listaamattomien yhtiöiden aikatauluihin vaikuttavat seikat saattavat olla jossain määrin erilaisia kuin listatuilla yhtiöillä. Aikaisempi tutkimus aiheesta on toteutettu pitkälti kvantitatiivisin menetelmin (Dyer & McHugh 1975; Khoufi & Khoufi 2018; Kross 1981; Whittred & Zimmer 1984; Williams & Dirsmith 1988; Bamber, Bamber & Schoderbek 1993; Knechel & Payne 2001; Karim, Ahmed & Islam 2006; Ball, Robin & Sadka 2008; Beest, Braam, Boelens 2009; Abbott, Parker & Peters 2012; Alkhatib & Marji 2012; Schmidt & Wilkins 2013; Abernathy, Beyer, Masli & Stefaniak 2014; Abernathy, Kubrik & Masli 2016; Ghafran & Yasmin 2017; Sharma, Tanyi & Litt 2017; Oussii & Tatak 2017; Baatwah, Salleh & Stewart 2018; Habib, Bhuiyan, Huang & Miah, 2018; Dong, Robinson & Xu 2018; Gli-goric, Mizdraovic, Mitrasinovic & Marcovic 2019; Yuliusman, Putra, Gowon, Dahmiri & Isnaeni 2020; Masoud, Sarowar, Jiang & Wenjing 2020; Khoo, Lim & Monroe 2020; Singh, Sultana, Islam & Singh 2022). Näin ollen tätä tutkielmaa on perusteltua tehdä kvalitatiivisin haastatteluin. Haastatteluiden avulla on mahdollista karvoittaa, minkä asioiden tilinpäätöksien kanssa ammatikseen työskentelevät henkilöt näkevät vaikuttavan tilinpäätöksien ja tilintarkastusten aikatauluihin. Kvalitatiivisesti analysoidut teemahaastattelut mahdollistavat uusien asioiden esiin nousemisen empiirisessä osiossa.

Tilinpäätöksen ajallaan saaminen on ehdoton edellytys sen hyödyllisyydelle. Esimerkiksi vuoden vanhalla taloudellisella tiedolla tehdyt päätökset eivät luultavasti ole yhtä oikeita kuin uudella tiedolla tehdyt. Yleisen käsityksen mukaan sijoittajat nostavat tuotto-odotustaan, jos sijoituksesta saatavilla oleva informaatio vähenee. Informaatiokuilun kurominen umpeen laskee yhtiön pääoman hintaa (Healy & Palepu 2001, 421). Kääntäen oman pääoman kustannus nousee, jos informaatiota ei tehdä tarpeeksi nopeasti ja hyvin. Toisaalta nopeammasta raportoinnista syntyy kuluja. Yhtiöiden tuleekin pyrkiä tasapainolemaan näiden seikkojen välillä. Tämän takia tilinpäätösten aikataulut ovat merkityksellinen tutkimuskohde. Aikataulujen taustojen tunteminen saattaa helpottaa niiden nopeuttamista.

Tilinpäätöksen valmistuminen ja tilintarkastuksen valmistuminen ovat kietoutuneet toisiinsa. Listatuissa yhtiöissä tilinpäätökset julkaistaan usein vasta silloin, kun ne on tilintarkastettu (Bamber ym. 1993, 1). Listaamattomissa yhtiöissä tilinpäätösten julkaisu

lienee sitäkin harvinaisempaa. Patentti- ja rekisterihallitus ohjaa rekisteröijää rekisteröimään vasta tilintarkastetun version (PRH 2022). Näin muilla kuin yhtiön talousosastolla työskentelevillä ei ole edes tietoa siitä, milloin tilinpäätös on valmis, ellei sitä ole julkaistu ja julkaisuja ei tehdä usein ilman tilintarkastusta. Toki on mahdollista, että tilinpäätöksiä tehdään ja tilintarkastetaan jo ennen niiden julkaisemista Patentti- ja rekisterihallitukselle, mutta julkaisemattomien tilinpäätösten aikataulut ovat ulkopuolisille tuntemattomia, koska aikatauluja ei voi tietää muut kuin tilinpäätös- tai tilintarkastusprosessissa mukana olleet tai prosessista suoraan informaatiota saavat henkilöt. Julkaisemattomien mutta ikään kuin valmiiden tilinpäätösten aikataulujen pohtiminen on kovin vaikeaa ja hyödyttöä, niistä kun ei ole kenelläkään koottua tietoa tai käsitystä.

Listaaamattomien yhtiöiden tilinpäätöksiä on saatavilla pääasiassa vain Patentti- ja rekisterihallituksen tietokannoista tai mahdollisesti yhtiöiltä itseltään. Täten niiden julkaisu voisi listaamattomissa yhtiöissä tarkoittaa tilinpäätöksen toimittamista Patentti ja rekisterihallitukselle, josta sen saavat käyttöönsä kaikki ulkopuoliset niin halutessaan. Tilintarkastajat pyytävät usein korjauksia lukuihin tai ainakin itse tilinpäätösdokumenttiin. Tällöin tilintarkastamaton tilinpäätös ei välttämättä ole julkaisuun menevä versio, vaikka se olisikin niin sanotusti valmis. Koska tilintarkastus ja tilinpäätöksen teko ovat niin toisiinsa kietoutuneita, on niitä koskevassa tutkimuksessa syytä muistaa molemmat osat ja tämä tutkielma käsittelee asiaa molemmista suunnista.

Tilinpäätöksen valmistuminen on monimutkainen kysymys. Tilinpäätös saatetaan mieltää valmiiksi eri aikaan, sen mukaan kysytäänkö asiasta kirjanpitäjältä, hallitukselta, tilintarkastajalta, Patentti ja rekisterihallituksen virkamieheltä vai osakkeenomistajalta. Aikaisempi kirjallisuus (Dyer & McHugh 1975; Khoufi & Khoufi 2018; Kross 1981; Whittred & Zimmer 1984; Williams & Dirsmith 1988; Bamber, Bamber & Schoderbek 1993; Knechel & Payne 2001; Karim, Ahmed & Islam 2006; Ball, Robin & Sadka 2008; Beast, Braam, Boelens 2009; Abbott, Parker & Peters 2012; Alkhatib & Marji 2012; Schmidt & Wilkins 2013; Abernathy, Beyer, Masli & Stefaniak 2014; Abernathy, Kubrik & Masli 2016; Ghafran & Yasmin 2017; Sharma, Tanyi & Litt 2017; Oussii & Tatak 2017; Baatwah, Salleh & Stewart 2018; Habib, Bhuiyan, Huang & Miah, 2018; Dong, Robinson & Xu 2018; Gli-goric, Mizdraovic, Mitrasinovic & Marcovic 2019; Yuliusman, Putra, Gowon, Dahmiri & Isnaeni 2020; Masoud, Sarowar, Jiang & Wenjing 2020; Khoo, Lim & Monroe 2020; Singh, Sultana, Islam & Singh 2022) on tutkinut aikatauluja lähinnä tilikauden päättymisen ja tilinpäätöksen julkaisun tai tilikauden päättymisen ja

tilintarkastuksen julkaisun välillä. Kuten aiemmassa kappaleessa on selitetty, ne saattavat olla sama ajankohta tai ne ovat ainakin riippuvaisia toisistaan. Tämän tutkielman empiirisen osion haastatteluissa asiaa on lähestytty tilinpäätöksen julkaisuvalmiuden näkökulmasta, joka listaamattomilla suomalaisilla yhtiöillä pitää viranomaisen mukaan olla myös tilintarkastettu (PRH, 2022).

Aikaisempi tutkimus on etsinyt ja mitannut erilaisten seikkojen vaikutuksista tilinpäätöksen ja tilintarkastamisen julkaisuun vaikuttaviin aikoihin. Seikkoja joiden vaikutuksia tilinpäätöksen tai tilintarkastuksen julkaisu-aikaan ollaan mitattu ovat yhtiön koko (Dyer & McHugh 1975; Chambers & Penman 1984; Williams & Dirsmith 1988; Karim & Ahmed 2006; Abbott ym. 2012; Abernathy ym. 2018; Habib ym. 2018; Khoufi & Khoufi 2018; Oussii & Tatak 2018; Glioric ym. 2019; Yuliusman ym. 2020), tilikauden päättymispäivä (Dyer & McHugh 1975; Knechel & Payne 2001; Abbott ym. 2012; Habib ym. 2018; Khoufi & Khoufi 2018; Masoud ym. 2021), yhtiön maine (Khoo ym. 2020), yhtiön kannattavuus (Dyer & McHugh 1975; Kross 1981; Abbott ym. 2012; Habib ym. 2018; Khoufi & Khoufi 2018; Oussii & Tatak 2018; Glioric ym. 2019; Yuliusman ym. 2020), yhtiön vakavaraisuus (Abbott ym. 2012; Alkhatiba & Marjib 2012; Glioric ym. 2019), poikkeuksellisten erien olemassaolo tilinpäätöksessä (Bamber ym. 1993; Abbott ym. 2012), yhtiön osakkeiden oleminen julkisessa kaupankäynnissä (Knechel & Payne 2001), tilikauden aikaisen tilintarkastuksen kattavuus (Knechel & Payne 2001), omistusrakenteen keskittyneisyys (Knechel & Payne 2001), liikevaihdon ja taseen suhde (Karim & Ahmed 2006; Glioric ym. 2019), toimiala (Williams & Dirsmith 1988; Abbott ym. 2012; Alkhatiba & Marjib 2012), liiketoiminnan kompleksisuus (Bamber ym. 1993), sisäisen tarkastuksen kattavuus (Abbott ym. 2012), tilinpäätöksen uutisten laatu (onko sijoittajille tulossa hyviä vai huonoja uutisia) (Kross 1981), tilintarkastusyhtiön koko ja kanainvälisyys (Schmidt & Wilkins 2013; Abernathy ym. 2018; Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018; Oussii & Tatak 2018; Glioric ym. 2019; Yuliusman ym. 2020), tilintarkastuspalkkion koko (Abbott ym. 2012; Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018), tarkastusstrategian struktuurisuus (Williams & Dirsmith 1988; Bamber ym. 1993), tilintarkastuskertomuksen laatu (Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018), muutokset kvartaaliraportoinnin lukuihin (Abbott ym. 2012) sekä tilintarkastajan vaihtuminen (Sharma ym. 2017) ja hänen asiakassalkkunsa koko (Singh ym. 2022). Aikaisempi tutkimus siis on pohtinut asioita jo varsin monista näkökulmista, siinä on kuitenkin omat rajoitteensa, joita tämä tutkielma pyrkii paikkaamaan. Keskeisenä puutteena aikaisemmissa

tutkimuksissa on olematon tietämys listaamattomien yhtiöiden tilinpäätösten aikatauluista.

1.3 Tutkielman tavoite

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, mitkä seikat vaikuttavat tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluun listaamattomissa suomalaisissa osakeyhtiöissä. Tutkielma ei pyri luomaan kattavaa listaa kaikista mahdollisista muuttujista tai kvantifioimaan muuttujien vaikutuksen merkittävyyttä. Pikemminkin tämä tutkielma on ensimmäinen avaus aiheeseen, jossa kartoitetaan mitä muuttujia voitaisiin jatkotutkimuksissa mitata.

Tilinpäätösten aikatauluja on tutkittu kansainvälisesti jonkin verran (Dyer & McHugh 1975; Khoufi & Khoufi 2018; Kross 1981; Whittred & Zimmer 1984; Williams & Dirsmith 1988; Bamber, Bamber & Schoderbek 1993; Knechel & Payne 2001; Karim, Ahmed & Islam 2006; Ball, Robin & Sadka 2008; Beest, Braam, Boelens 2009; Abbott, Parker & Peters 2012; Alkhatib & Marji 2012; Schmidt & Wilkins 2013; Abernathy, Beyer, Masli & Stefaniak 2014; Abernathy, Kubrik & Masli 2016; Ghafran & Yasmin 2017; Sharma, Tanyi & Litt 2017; Oussii & Tatak 2017; Baatwah, Salleh & Stewart 2018; Habib, Bhuiyan, Huang & Miah, 2018; Dong, Robinson & Xu 2018; Gligoric, Mizdrovic, Mitrasinovic & Marcovic 2019; Yuliusman, Putra, Gowon, Dahmiri & Isnaeni 2020; Masoud, Sarowar, Jiang & Wenjing 2020; Khoo, Lim & Monroe 2020; Singh, Sultana, Islam & Singh 2022). Tutkimuksiin vaikuttaa yleisesti se, että mahdollisesti aikatauluun vaikuttavia seikkoja on valtava määrä ja kaikkien yhtaikainen tutkiminen on tämän takia käytännössä mahdotonta. Kun muuttujista vain osaa tutkitaan kerralla, se vaikeuttaa muuttujien keskinäisten suhteiden arviointia. Kaikissa tätä tutkielmaa varten läpikäytyissä tutkimuksissa oli käytetty kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä, jotka eivät mahdollista syy-seuraussuhteiden tai muuttujien vaikutusmekanismien toiminnan tutkimusta. Esimerkiksi kvalitatiivisin menetelmin voidaan tutkia, onko jokin muuttuja todella sellainen seikka, joka vaikuttaa tilinpäätöksen aikatauluihin, vai korreloivatko ne molemmat jonkin kolmannen seikan kanssa, joka on todellinen ajuri aikatauluille

Lehtinen (2013) tutki maisterintutkintonsa tutkielmassaan tilinpäätösraportoinnin nopeutta Suomalaisessa pörssi-yhtiössä, mutta aineistona toimi haastattelut yhdessä pörssi-yhtiössä. Tässä tutkielmassa käytetään puolestaan empiirisenä aineistona tilintarkastajien

haastatteluja, jolloin tilinpäätöksiä tuottavassa kohdeyhtiössä näkökulma on eri. Lehtisen työ on kuitenkin ainoa tilinpäätösten aikatauluja Suomessa käsittelevä teos, ja siksi tutkielmassa on katsottu aiheelliseksi mainita se.

Aihe on tärkeä, koska tilinpäätöksen aikataulu on niin syvällisesti kietoutunut tilinpäätöksen tuottamaan hyötyyn. Vanhalla tiedolla ei ole sijoittajille yhtä paljoa hyötyä kuin uudemmalla tiedolla. Näin ollen tilinpäätösten aikataulut ovat samalla tavoin tärkeitä tilinpäätöksen olemukselle kuin siinä olevien lukujen oikeellisuus ja yksityiskohtaisuus. Pääasiassa rahoittajat ja muut sidosryhmät käyttävät mahdollisimman tuoreita taloustietoja. Tutkimusalueesta ei ole tehty tutkimusta aikaisemmin. Aiheesta voisi siis olla vielä jotakin uutta löydettävää. Kyseistä aihetta tutkitaan usein kvantitatiivisin menetelmin (Dyer & McHugh 1975; Khoufi & Khoufi 2018; Kross 1981; Whittred & Zimmer 1984; Williams & Dirsmith 1988; Bamber, Bamber & Schoderbek 1993; Knechel & Payne 2001; Karim, Ahmed & Islam 2006; Ball, Robin & Sadka 2008; Beest, Braam, Boelens 2009; Abbott, Parker & Peters 2012; Alkhatib & Marji 2012; Schmidt & Wilkins 2013; Abernathy, Beyer, Masli & Stefaniak 2014; Abernathy, Kubrik & Masli 2016; Ghafran & Yasmin 2017; Sharma, Tanyi & Litt 2017; Oussii & Tatak 2017; Baatwah, Salleh & Stewart 2018; Habib, Bhuiyan, Huang & Miah, 2018; Dong, Robinson & Xu 2018; Gligoric, Mizdraovic, Mitrasinovic & Marcovic 2019; Yuliusman, Putra, Gowon, Dahmiri & Isnaeni 2020; Masoud, Sarowar, Jiang & Wenjing 2020; Khoo, Lim & Monroe 2020; Singh, Sultana, Islam & Singh 2022) ja näin ollen tämä tutkielman kvalitatiivinen menetelmä on poikkeuksellinen valinta. Teemahaastattelut tutkielman aineistona mahdollistavat mahdollisten uusien aikatauluseikkojen löytämisen, koska niissä ei tarvitse pitäytyä vain niissä seikoissa, jotka tiedetään jo entuudestaan. Myös syy-seuraussuhteiden arviointi on mahdollista kvalitatiivisin haastatteluin, koska asiantuntijat saavat kertoa näkemyksensä miksi jokin asia vaikuttaa tilinpäätösten aikatauluihin. Koska aikaisempi kirjallisuus on keskittynyt vahvasti listattujen yhtiöiden tilinpäätösaikatauluihin, ei ole vielä selvää, mitä mahdollisia aikatauluihin vaikuttavia muuttujia liittyy listaamattomiin yhtiöihin.

1.4 Tutkielman menetelmistä

Tutkimustavaksi valikoitui toiminta-analyyttinen puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu. Toiminta-analyyttinen tutkimusote pohjaa empiriseen viitekehykseen, joka

on luonteeltaan enemmän deskriptiivinen kuin normatiivinen. Toiminta-analyyttinen tutkimusote pyrkii empiiristen lähestymistapojen, kuten asiantuntijahaastatteluiden avulla selvittämään tutkielman kohteen olemusta. Metodi on lähellä konstruktiiivista tutkimusotetta, mutta siinä ei pyritä samalla tavoin rakentamaan uutta, kuin konstruktiiivisessa otteessa, vaan toiminta-analyyttinen tutkimusmetodi vain selvittää asiaa. Nomoteettisesta tutkimusotteesta toiminta-analyyttinen tutkimusote taas eroaa siten, että se on enemmän ihmislähtöinen, eikä niinkään asia- tai ilmiökeskeinen. (Lukka 2001.)

Strukturoituun haastatteluun verrattuna teemahaastattelu on muodoltaan avoimempi ja joustavampi. Strukturoitu haastattelu on hyvin lähellä kyselylomaketta, sillä se määrää kysymykset tarkoin ja saattaa jopa antaa vastausvaihtoehdot, joista haastateltava valitsee vastauksensa. Teemahaastattelussa taas kysymykset ovat avoimia ja uusia kysymyksiä voidaan muodostaa haastattelun aikana aiempien kysymysten ja vastausten pohjalta joko tutkijan tai tutkittavan toimesta. Syvähaastattelusta teemahaastattelu eroaa siten, että siinä tutkijalla on valmiit kysymykset, joita hän kyselee. Syvähaastattelussa taas haastateltavaa vain ohjataan aiheen piiriin ja sen jälkeen annetaan haastateltavan muodostaa itse kysymykset ja vastaukset. Teemahaastattelu on yleisin liiketaloustieteissä käytetty haastattelumetodi. (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 104–105.) Teemahaastattelun voidaan siis todeta olevan välimuoto strukturoidun ja syvähaastattelun välillä.

Tutkimusmenetelmäksi tälle tutkielmalle valikoituivat kvalitatiiviset puolistrukturoidut haastattelut tilintarkastajille. Viitekehysessä esitelty tutkimus on ainoastaan kvantitatiivista. Aikaisemmassa kirjallisuudessa esiintynyt puute kvalitatiivisista tutkimuksista nosti esiin kyseisen menetelmän potentiaalisuuden. Kyseistä tutkimusmenetelmää käyttämällä voidaan mahdollisesti täydentää kvantitatiivisten tutkimusten tuloksia. Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän avulla voidaan myös mahdollisesti löytää uusia seikkoja, jota vaikuttaisivat tilinpäätösten ja tilintarkastuksen aikatauluihin listaamattomissa yhtiöissä. Kvalitatiivinen tutkimusote tukee kvantitatiivista tutkimustietoa syventämällä sen tuottamaa tietoa (Koskinen ym. 2005, 24). Laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään tilastolisten korrelaatioiden syitä ja mekanismeja. Laadullista tutkimusmetodia voidaan käyttää myös itsenäisenä tutkimusentekotapana, eikä sitä ole välttämätöntä liittää yhteen kvantitatiivisten tutkimusten yhteyteen. (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 24.) Aineiston analysoinnissa kiinnitetään huomioita siihen, minkälaisien seikkojen asiantuntijat kokevat vaikuttavan tilinpäätösten aikatauluihin, seikkoja ei pyritä mittaamaan, vaan selvittämään mitä nämä seikat ovat.

Teemahaastatteluissa kysymykset ovat usein avoimia, jolloin niihin ei voi useinkaan vastata luontevasti yhdellä tai kahdella sanalla. Kysymysten muotoilu on tärkeää, jotta kysymyksillä ei ohjailta haastateltavaa liikaa eikä tuoda esiin tutkijan omaa asennetta. (Koskinen ym. 2005, 109–110.) Tämän tutkielman aiheen käsittelyyn sopii strukturoitua haastattelua paremmin teemahaastattelu, jonka kysymysten ja vastausten avoimempi malli antaa enemmän tilaa uusien aiheiden löytymiselle. Strukturoidut haastattelut sopivat paremmin tutkimuksiin, joissa tutkimuskysymykset ovat fokuoituja. Tutkielman aiheen yksinkertaisuuden vuoksi menetelmäksi ei sopinut syvähaastattelu. Lisäksi tähän tutkielmaan haluttiin haastatella useampaa henkilöä, kuin olisi ollut syvähaastatteluin mahdollista tehdä.

Tutkielmassa huomioidaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön ohjeet (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Tutkielma tehdään vastuullisesti ja eettisesti. Tutkijoiden saavutukset aihealueen parissa on huomioitu käyttämällä lähdeviitteitä asianmukaisesti. Tutkielman empiirinen aineisto on kerätty haastatteluilla, joissa haastateltaville on kerrottu heidän oikeuksistaan. Haastateltavilla on oikeus olla vastamatta kysymyksiin ja oikeus vastata anonyymisti. Haastattelujen nauhoitetuissa osissa ei käsitelty mitään tilintarkastajien vaitiolovelvollisuuteen kuuluvaa asiaa yksityiskohtaisesti. Haastattelujen nauhoituksissa ei ole myöskään henkilöiden tai yhtiöiden nimiä, tai muita tietoja, joista niitä voisi yksinkertaisesti päätellä.

Haastateltavilta henkilöiltä saatiin lupa nauhoituksiin, osa haastateltavista vaati, että nauhoitteita ei jaeta ulkopuolisille. Pyyntöön suostuttiin, eikä nauhoitetta esitellä ulkopuolisille. Haastateltavilta saatiin myös lupa esitellä heidän metatietonsa liitteen 2. mukaisesti. Haastattelujen nauhoitukset säilytetään tutkielman tekijän tietokoneen kiintolevyllä tutkielman teon ajan, ja viisi vuotta siitä eteenpäin. Kun tutkielma on hyväksytty ja viisi vuotta kulunut, tuhotaan nauhoitukset ja niiden litteroinnit. Tutkielman teon yhteydessä ei kerätty henkilötietoja.

Tutkielman aineistona toimivat tilintarkastajien haastattelut. Haastatteluiden aihepiirit on päätetty aikaisempien tutkimusten havaitsemien seikkojen mukaan. Aineistoa analysoidessa pyritään ennen kaikkea löytämään tilinpäätösten aikatauluihin vaikuttavia seikkoja, ja pohtimaan mitkä niiden mekanismit ja merkitykset ovat. Tarkkaa mittausta niiden vaikutusten suuruudesta ei aineiston luonteen vuoksi kyetä tekemään.

1.5 Tutkielman rakenne

Tutkielman toisessa luvussa esitellään tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluja ja merkitystä. Osiossa käydään läpi Suomen lainsäädännön lisäksi myös muutamia esimerkkejä ulkomaisesta sääntelystä. Ulkomaiden esimerkkejä käydään läpi niiden maiden osalta, joissa tehtyjä tutkimuksia on esitelty tämän tutkielman teoria osuudessa. Näiden maiden juridisen viitekehyksen ymmärtäminen on mielestäni olennaista, jotta niissä tehdyt tutkimuksia voidaan hyödyntää tässä tarkoituksenmukaisella tavalla. Tutkielmassa käytetään tutkimuksia esimerkiksi Euroopasta, Pohjois-Amerikasta sekä useista kehittyvistä markkinoista. Vaikka Suomea ei yleensä pidetä kehittyvänä markkinana, ovat listattomien yhtiöiden tilinpäätösmarkkinat Suomessa kehittymättömämpiä ja vähemmän sofistikoituneita kuin listattujen yhtiöiden huomattavasti säännellympi ja seurattumpi markkina. Täten kehittyvissä maissa tehdyt tutkimukset sopivat tähän tutkielmaan. Toinen luku päättyy tilinpäätösinformaation ajantasaisuuden merkityksellisyyden läpikäyntiin. Tilinpäätöksen ajantasaisuuden merkityksellisyys on hyvin läheisessä yhteydessä tämän tutkielman merkityksellisyyteen, koska vain jos ajantasaisuudella on merkitystä, on ajantasaisuuteen vaikuttavilla seikoilla merkitystä.

Kolmannessa luvussa esitellään tutkimuksia tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen taustalla olevista muuttujista. Tutkimuksista tehdään synteisiä kolmannen luvun lopussa, jossa niiden tulokset kootaan yhteen empiirisen tutkimusosuuden kysymyksiä varten. Neljännessä luvussa esitellään tutkielman empiiristä aineistoa eli tilintarkastajien teemahaastatteluja. Haastatteluista esitellään esiin nousseita tilinpäätöksen aikatauluun vaikuttaneita seikkoja. Viides luku vetää yhteen empiirisen aineiston tuloksia ja luvussa pohditaan niiden reliabiliteettia ja validiteettia. Viidennessä luvussa myös arvioidaan tutkimuksesta saatuja tuloksia ja niiden pohjalta heränneitä jatkotutkimuksen tarpeita.

Aikaisempaa kirjallisuutta esiteltäessä tulee esiin, mitkä tutkimuksista mittasivat aikaa nimenomaan tilinpäätöksen aikaansaamiseksi ja mitkä taas tilintarkastuksen aikaa. Molemmat liittyvät tutkimuksen aihepiiriin, koska kuten aiemmin on selvitetty, tilinpäätöksen on oltava valmis ja tilintarkastettu ennen julkaisua. Empiirisessä osiossa olevissa haastatteluissa aihetta käsitellään tilinpäätöksen julkaisun näkökulmasta, jonka alle sijoituvat tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen valmistumisajat.

2 Tilinpäätösten aikataulujen juridinen viitekehys

2.1 Tilinpäätösten aikataulun perusteet

Suomessa yhtiöt ja yhteisöt joutuvat kirjanpitolain (KPL 1:4§) mukaan tekemään vuosittain tilinpäätöksen. Tilikausi eli aika, jolta tilinpäätös laaditaan, on pääsääntöisesti yksi vuosi, useimmiten kalenterivuosi. Tilikauden vielä kuluessa tehdään yhtiössä tai tilitoimistossa yhtiön kirjanpitoa eli kirjataan liiketapahtumia kirjanpitoon. Tilintarkastajat saattavat tarkastaa etenkin suurten ja keskikokoisten asiakkaiden kirjauksia jo tilikauden aikana. Kun tilikausi on saatu päätökseen, yrityksessä aletaan laatia tilinpäätöstä. Tilikauden jälkeen yhtiöissä tehdään usein vielä tilikaudelle kuuluvia kirjanpidon kirjauksia, etenkin monet taseen erät ja loppuvuoden tulos erät lasketaan vasta tilikauden jo päättyneenä. Tilinpäätöksen teossa kirjanpito yhdistellään tulokseksi, taseeksi ja liitetiedoiksi (KPL 3:1). Suuremmilla yhtiöillä tilinpäätökseen saattaa kuulua myös toimintakertomus ja rahoituslaskelma (KPL 3:1).

Kun tilinpäätös on ainakin pääosin tehty, tilintarkastaja tarkastaa tilinpäätöksen ja kirjanpidon ja pyytää tekijäyritystä tekemään mahdollisesti tarvittavat korjaukset. Kun on päästy oikeaan lopputulokseen, yhtiön toimitusjohtaja ja hallitus päiväävät ja allekirjoittavat tilinpäätöksen kirjanpitolain mukaan (KPL 3: 7§). Myös tilintarkastajan on tehtävä tilinpäätökseen merkintä, että on tarkastanut sen ja antanut siitä kertomuksen (TTL 3: 4§). Tämän jälkeen tilinpäätös on valmis julkaistavaksi. Tilinpäätöksen julkaisu tarkoittaa Suomessa listaamattomien yhtiöiden tilinpäätöksen toimittamista Patentti- ja rekisterihallitukselle (KPL 3:9§), josta puolestaan ulkopuoliset voivat halutessaan saada sen. Listattujen yhtiöiden tilinpäätökset julkaistaan usein yhtiön omilla verkkosivuilla kaikkien hakukaiden vapaaseen käyttöön. Listaamattomissa yhtiöissä osalta tämä on harvinaista.

Tilintarkastuksen valmistumisen tai tilinpäätöksen julkaisun ja tilikauden päättymisen välisestä ajasta käytetään englanninkielisessä tutkimuksessa termejä ”day lag”, ”audit delay” (Yuliusman, Putra, Gowon, Dahmiri & Isnaeni 2020), ”audit report delay” (Khoufi & Khoufi 2018), ”time lag” (Kross 1981), ”audit report lag” (Bamber, Bamber & Schoderbek 1993; Habib, Bhuiyan, Huang & Miah, 2018; Knechel & Payne 2001) ja ”timeliness” (Abernathy, Beyer, Masli & Stefaniak 2014; Abernathy, Kubrik & Masli 2016; Abbott, Parker & Peters 2012; Alkhatib & Marji 2012; Masoud, Sarowar, Jiang & Wenjing 2020; Baatwah, Salleh & Stewart 2018; Ball, Robin & Sadka 2008; Beest, Braam,

Boelens 2009; Dong, Robinson & Xu 2018; Dyer & McHugh 1975; Ghafran & Yasmin 2017; Gligoric, Mizdraovic, Mitrasinovic & Marcovic 2019; Schmidt & Wilkins 2013; Sharma, Tanyi & Litt 2017; Karim, Ahmed & Islam 2006; Khoo, Lim & Monroe 2020; Oussii & Tatak 2017; Singh, Sultana, Islam & Singh 2022; Whittred & Zimmer 1984; Williams & Dirsmith 1988), vapaasti suomennettuna esimerkiksi ”päiväviive”, ”tilintarkastusviive” ja ”ajantasaisuus”.

Useat seikat vaikuttavat tilikauden päättymisen ja tilikauden päättymisen ja tilinpäätöksen sekä tilintarkastuksen julkaisun välisen ajan pituuteen. Aikataulun määräytymiseen vaikuttavia seikkoja on tässä tutkielmassa jaoteltu kolmeen kategoriaan. Jaottelu on tutkielman tekijän itse kehittämä, ja paikoin rajanveto jonkin muuttujan lokeroinnista on häilyvää. Jaottelu auttaa hahmottamaan, kuinka aikataulu on monien erilaisten seikkojen lopputulos. Aikataulun määrittymisen kategoriat ovat

- kysyntä (onko sidosryhmillä halu/tarve saada tilinpäätös nopeasti julki),
- tarjonta (yhtiön talousosastolla ja tilintarkastusyhteisöllä osaaminen ja kapasiteetti tehdä ja tarkastaa tilinpäätös) sekä
- hinta (kuinka työläs, laaja, riskialtis ja monimutkainen kyseisen yhtiön tilinpäätös on tuottaa ja tarkastaa).

Käytännössä kategorioiden seikat voisivat olla esimerkiksi seuraavia: onko yhtiöllä sidosryhmiä kuten sijoittajia, jotka odottavat tilinpäätöstä pian, onko yhtiössä oikeaa osaamista hoitaa tilinpäätöksen teko ja tilintarkastusprosessi lävitse nopealla aikataululla. Toinen kohta voi olla esimerkiksi se, onko yhtiöllä riittävästi osaavia henkilöitä hallituksessa, taloushenkilöstössä ja johdossa. Kolmas kohta voisi olla esimerkiksi se onko yhtiön toiminnan jatkuvuus vaakalaudalla, tai onko yhtiöllä erityisen paljon eriä kuten saamisia tai vaihto-omaisuutta.

Tilinpäätöksen valmistumisen viivästyminen lisää yhtiön johdon ja muiden sidosryhmien hallussa olevan tiedon epäsymmetriaa (Abernathy, Kubrick & Masli 2016, 195). Juuri informaation epäsymmetrian pienentäminen on tilinpäätöksien tarkoitus. Täten tilinpäätösaikataulu on keskeinen seikka tilinpäätöksen hyödyllisyydelle.

2.2 Tilinpäätöksen aikataulujen sääntely

Kirjanpitolain 3 luvun 6 §:n mukaan tilinpäätös ja toimintakertomus on laadittava neljän kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä. Saman lain 9 § taas määrää, että tilinpäätös ja toimintakertomus on rekisteröitävä Patentti- ja rekisterihallitukselle kuuden kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä. Tilinpäätöksen saaminen edes jossakin kohtuullisessa ajassa antaa yhtiön sidosryhmille mahdollisuuden tehdä päätöksiä relevantin tiedon avulla. Oikeakaan tieto ei ole relevanttia, jos sitä ei saada käyttöön ajoissa.

Yhtiöiden tilinpäätöksiin kohdistuva kysyntä vaihtelee. Esimerkiksi yhtiön osakkeen ollessa julkisen kaupankäynnin kohteena, on keskimäärin useampi toimija kiinnostunut sen tilinpäätöksestä. Tästä syystä esimerkiksi Suomen ainoa julkista pörssiä hallinnoiva Nasdaq (2020, 50) on määritellyt sen listaamille yhtiöille muita osakeyhtiöitä tiukemman rajan:

Tilinpäätöstiedote on julkistettava ilman aiheetonta viivytystä, kuitenkin viimeistään kolmen (3) kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä ja siitä on käytävä ilmi, onko tilinpäätöstiedote tilintarkastettu, tilintarkastajan yleisluontoisesti tarkastama tai että tilinpäätöstiedotetta ei ole tilintarkastettu. Tilinpäätöstiedotteen julkistamisajankohta on julkistettava heti, kun siitä on päätetty

Sama kolmen kuukauden aikaraja koskee Nasdaqin sääntöjen mukaan myös pakollista puolivuosisikatsausta. Säännöissä todetaan, että jos tiedot ovat valmiita ennakoitua aiemmin, tulee ne julkaista jo ennen ennakkoon ilmoitettua päivämäärää. (Nasdaq 2020, 50.)

Myös arvopaperimarkkinalaki (7:5§) sääntelee, kuinka julkisessa kaupankäynnissä olevien osakkeiden taustalla olevien yhtiöiden on julkaistava tilinpäätöksensä.

“Liikkeeseenlaskijan on julkistettava tilinpäätöksensä ja toimintakertomuksensa ilman aiheetonta viivytystä viimeistään kolme viikkoa ennen sitä yhtiökokousta, jossa tilinpäätös on esitettävä vahvistettavaksi, kuitenkin viimeistään neljän kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä.”

Tilinpäätösten aikatauluilla on eri maissa erilaisia rajoja ja seuraavaksi esitellään tutkielmassa esiteltyjen tutkimusten tekomaisten sääntelyä. Esimerkiksi Ranskassa julkaisuaika on sama puoli vuotta kuin Suomessa (Khoufi & Khoufi 2018, 701) kun taas Yhdysvalloissa raportointi riippuu yhtiöstä. Yhdysvalloissa SEC:ille (Securities and Exchange Commission) raportoivat yhtiöt saavat aikaa 90 päivää, jos niiden osakkeita on julkisessa kaupankäynnissä alle 75 miljoonan Yhdysvaltain Dollarin markkina-arvolla. Aikaa on 75

päivää, jos niitä on alle 700 miljoonaa ja 60 päivää, jos niitä on yli 700 miljoonaa. (SEC 2021.) Australiassa aikaa on 120 päivää (Dyer & McHughing 1975). Kehittyvissä markkinatalouksissa ajat vaikuttaisivat olevan pidempiä. Esimerkiksi. Bangladeshissa listatuilla yhtiöillä on yhdeksän kuukautta aikaa tilinpäätösten valmistumiselle ja osakkaille esittämiseen (Karim ym. 2006, 18). Tunisiassa aikaa on pörssiyrityksillä 90 päivää ja valtaosa raportoi juuri ennen sitä, jotkut jopa myöhemmin (Alkhatib & Marji 2012, 1347). Serbiassa aikaa on 180 päivää (Gligorić, Mizdraković, Mitrašinović & Bošković-Marković 2019, 33). Tässä kohdin on tärkeä huomioda, etteivät aikarajat ovat vain takarajoja ja yhtiöt julkaisevat tilinpäätöksiään myös ennen viimeistä mahdollista päivää. Aikarajoissa on jonkin verran vaihtelua, kehittyneemmissä markkinoissa aikarajat ovat keskimäärin tiukempia.

2.3 Tilinpäätöksen ajantasaisuuden merkitys

Tilinpäätöksen ajanmukaisuus on vain yksi aspekti niiden hyödyllisyydessä. Nopeuden maksimointi ei ole ainoa merkittävä seikka. Myös tilinpäätöksen oikeellisuus ja laatu ovat tärkeitä. Laatua on mitattu esimerkiksi siirtyvien erien laadulla, muutoksilla tilinpäätöksiin ja kontrollipuuotteilla (Brockman, Campbell, Lee, & Salas, 2019). Muista tilinpäätösten laatuaspekteista on tehty paljon tutkimusta, eikä niitä käsitellä tässä tutkielmassa. Kuitenkin useissa tässä tutkielmassa lähteenä toimineissa tutkimuksissa on taustalla ajatus, jonka mukaan nopeus ei ole merkityksetön seikka. Lisäksi tutkimuksissa kerrotaan, että etenkin kansainväliset sijoittajat nopeampaa aikataulua. Higsonin 2002 muistuttaa samasta asiasta toteamalla, että: “Kun yhtiöt muuttuvat, ne eivät voi saada informaatiota kyllin nopeasti. Jos he eivät saa tietoa meiltä taloushallinnon henkilöiltä, he hankkivat sen muualta.”

Taloudellisella tiedolla on siis ollut kasvava kiire jo muutama vuosikymment sitten. Raportointien yhä nopeampi valmistuminen on mahdollista, koska taloushallinnon prosessit ja ohjelmistot kehittyvät jatkuvasti tehostaen ja nopeuttaen raportointia.

Useissa asioissa ajatellaan, että asiat voidaan tehdä joko nopeasti tai kunnolla. Tämä voisi esimerkiksi tilinpäätöksessä tarkoittaa, että jos tilinpäätöksen nopea julkaisu ohittaa kaikki muut laadun mittarit, on riski, että tilinpäätösten sisällössä on aiempaa enemmän virheitä. Toisaalta tilinpäätöksen nopea saatavuus itsessään parantaa sen hyödyllisyyttä.

Nopeuden ohella tilinpäätöksen laatua on mitattu esimerkiksi seuraavilla mittareilla: tuloksen järjestelyn määrällä, kassavirtojen ja tuloksen korrelaatioilla, tuloksen ja taseen loppusumman muutoksilla, poikkeuksellisen suurilla siirtoerillä, tappioiden kirjaamisen nopeudella (Iatridis 2010, 195–197).

Englanninkielisessä kirjallisuudessa ja sääntelyssä tilinpäätöksen aikataulun laadullisesta aspektista käytetään pääsääntöisesti termiä *timeliness*. Kyseistä termiä käytetään kuvaamaan taloudellisen tiedon viivettä tapahtuman tapahtumisen (esimerkiksi tilikauden päättymisen) ja sen raportoinnin välistä aikaa. Suomennettuna *timeliness* tarkoittaa ajantasaisuutta. IFRS standardeja ylläpitävä organisaatio määrittelee taloudellisen raportointinsa viitekehyksessä *timeliness*-termin käännettynä seuraavasti: ”päättäjillä on tarvittava tieto, jonka perusteella he voivat tehdä päätöksiä, pääsääntöisesti mitä vanhempaa tieto on, sitä vähemmän siitä on hyötyä.” (IASB 2020, A30). Kappaleessa todetaan kuitenkin, että myös vanha tieto saattaa olla relevanttia siltä osin kuin sitä käytetään trendien tutkimiseen (IASB 2020, A30).

Esimerkkejä pitkän raportointiajan ääripäästä antavat Karim ym. (2006, 17) heidän teoksensa johdannossa on esimerkkejä bangladeshilaisten listayhtiöiden raporttiajoista. Esimerkkiyhtiöt ovat saattaneet pitää viiden vuoden yhtiökokoukset samana päivänä, joissa on hyväksytty kaikkien vuosien tilinpäätökset. Kirjoittajat toteavatkin, että näin myöhäinen julkistus pilaa koko taloudellisen informaation hyödyn. Ymmärrettävästi esimerkiksi osakkeenomistaja, joka saa käsiinsä vain viisi vuotta vanhoja tietoja ei voi enää tehdä tarpeellisia muutoksia esimerkiksi yhtiön hallitukseen, toimintaan tai johtoon, koska tieto on jo niin vanhaa. Karim ym. (2006, 17) mainitsevat kuitenkin, että ulkomaiset yhtiöt saavat raportoida jopa kuukaudessa. Kuukauden raportointiaika olisi Suomessakin nopeasta päästä verrattuna muihin raportoijiin.

Tilinpäätösten tuottaminen niitä tarvitseville yhtiöille ei ole ilmaista. Tilinpäätöksen tuottamisen hinnat kuitenkin kasvavat sitä mukaa mitä nopeammin tilinpäätöksen halutaan olevan valmis. Esimerkiksi mitä aiemmin yhtiö tekee tilinpäätöksen, sitä työläämpää siirtyvien erien selvittäminen on (Ball, Ashok & Gill 2008, 173). Raportoinnin nopeuttamisesta tuleville lisäkustannuksille tulee siis olla jokin syy tai perustelu.

Tilinpäätöksen aikataulu ei ole merkityksetön asia osakekurseillekaan. Chambers & Penman (1984, 22) havaitsivat tutkimuksessaan, että odottamaton tilinpäätöksen viivästymisen aiheuttaa sijoittajissa pelon huonoista uutisista, sillä myöhästymisen ilmoituksesta

seuraa pörssikurssin lasku. Positiiviset uutiset puolestaan eivät nosta pörssikurssia yhtä paljon, mikäli niiden raportointi on myöhästynyt. Samoin etuajassa julkaistuilla tiedoilla oli voimakkaampi positiivinen vaikutus kuin aikataulun mukaan julkaistuilla. (Chambers & Penman 1984, 45.) Tämä merkitsee, että myös sijoittajat seuraavat julkaisupäiviä ja tekevät niiden pohjalta johtopäätöksiä, jotka ohjaavat heidän toimintaansa.

Ball ym. (2008) esittivät tutkimuksessaan hypoteesin, jonka mukaan vieraan pääoman ehtoosille sijoittajille tilinpäätöksillä on keskeisempi ja kiireisempi merkitys. Hypoteesiin he perustelevat sillä, että tilinpäätöksestä lasketut tunnusluvut ovat hyvin keskeisiä vieraan pääoman sijoituspäätöstä tehtäessä. Lainan antamiseen liittyy usein myös kovenantteja, joiden seuraaminen ja rikkomuksiin reagoiminen on tärkeää lainanantajien menestymiselle. Oman pääoman ehtoosille sijoittajille taas ei vastaavaa mekanismia ole. Heidän tutkimuksensa mukaan, maissa, joissa lainamarkkinat ovat suurempia suhteessa oman pääoman ehtoisiin markkinoihin, oli raportointi keskimäärin nopeampaa. (Ball, Robin & Sadka 2008.) Yleensä oman pääoman ehtoiset sijoittajat ovat useammin mukana yhtiön johdossa, hallituksessa tai esimerkiksi operatiivisen emoyhtiön edustajan roolissa. Kaikki kolme roolia antavat rahoittajille pääsyn ajantasaisempaan ja yksityiskohtaisempaan tietoon kuin mitä lakisääteinen tilinpäätös tuottaa. Tällöin he eivät näe tilinpäätöstä yhtä tärkeänä ja kiireisenä kuin vieraan pääoman ehtoisten sijoittajien, koska heillä on muita parempia informaatiolähteitä lainoittajiin verrattuna.

3 Tilinpäätöksien ja tilintarkastusten aikatauluihin vaikuttavat seikat

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksia, joissa tutkittu tilinpäätösten ja tilintarkastuksen aikatauluihin mahdollisesti vaikuttavia muuttujia. Aiheesta on tehty tutkimuksia ainakin 1970-luvulta lähtien. Valtaosa tutkimuksista on tehty aineistoilla, jotka koostuvat yhtiöistä, joiden osakkeet ovat julkisen kaupankäynnin kohteina. Tämä seikka rajaa tutkimusten hyödyllisyyttä tämän tutkielman näkökulmasta. Hyvin todennäköisesti julkisessa kaupankäynnissä olevien yhtiöiden raportointiajat ovat yksityisessä omistuksessa olevia kilpailijoitaan nopeampia, koska niiden tilinpäätöksille on enemmän kysyntää. Toisaalta tilannetta tasapainottaa se, että listatussa yhtiössä on suurempi tilintarkastusriski ja usein suurempi työn määrä, mikä lisää työn määrää prosessissa.

3.1 Tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen työmäärään vaikuttavat seikat

3.1.1 Yhtiön luonteen vaikutukset tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluun

Tilinpäätöstä tekevän yhtiön koolla on useissa tutkimuksissa havaittu olleen negatiivinen korrelaatio tilinpäätöksen tuottamiseen kuluneeseen aikaan (Abernathy ym. 2018, 190; Habib ym. 2018, 34; Karim, Ahmed & Islam 2006, 33; Williams & Dirsmith 1988, 501). Sama ilmiö pätee tilintarkastukseen kuluvaan aikaan (Abbot, Parker & Peters 2012, 12; Khoufi & Khoufi 2018, 710; Yuliusman ym. 2020, 1093). Negatiivisella korrelaatiolla tarkoitetaan sitä, että muuttujan kasvaessa kohde pienenee tai vastaavasti muuttujan pienentyessä kohde kasvaa. Suuremmat yhtiöt siis julkaisevat tilinpäätöksensä nopeammin. Syynä tähän tutkijat esittävät, että suurien yhtiöiden tilinpäätöksille on enemmän kysyntää (Dyer & McHugh 1975, 219) ja suurilla yhtiöillä on paremmat resurssit tilinpäätöksen tekoon, kuin pienemmillä yhtiöillä. Taseen loppusumma korreloi negatiivisesti tilinpäätösviiveeseen (Dyer & McHugh 1975, 219; Karim ym. 2006, 32). Samoin suuri yhtiön markkina-arvo (Gligorić ym. 2019, 35) ja suuri henkilökunnan määrä ovat yhteydessä nopeampaan tilintarkastuksen valmistumiseen (Gligorić ym. 2019, 35), ja tilinpäätöksen julkaisuun (Karim ym. 2006, 32). Markkina-arvon suuruus oli yhteydessä myös nopeampiin tulosjulkistuksiin (Chambers & Penman 1984, 45). Yhtiön suuri koko on yhteydessä nopeampaan raportointiin riippumatta tutkitusta yhtiön koon mittarista. Yhtiön koko oli

muuttujana useissa tätä tutkielmaa varten läpikäydyissä tutkimuksissa. Syynä saattaa olla esimerkiksi se, että yhtiön koolla ajatellaan olevan ilmeinen vaikutus tilinpäätöksen laatimiseen. Toisaalta yhtiön koon mittaamiseksi on helpompi saada dataa, kuin moneen toiseen muuttujaan.

Tunisiassa (Oussii & Tatak 2018, 71) tehdyssä tutkimuksessa taas ei havaittu tilintarkastusyhtiön tai tarkastettavan yhtiön koon vaikuttavat tilintarkastuksen aikatauluun. Pääsääntöisesti tilinpäätös on tilintarkastettu, kun se julkaistaan. Tämän vuoksi onkin epäselvää, miksi Oussiin ja Tatakin (2018) tutkimuksessa ei löydetty samoja korrelaatioita kuin muissa samaa aihetta käsittelevissä tutkimuksissa.

Poikkeukselliset erät tilinpäätöksessä pidentävät tilintarkastukseen kuluvaan aikaan (Abbott ym. 2012, 12; Bamber ym. 1993, 13). Tämä on ymmärrettävä, koska yhtiöillä ja tilintarkastajilla ei ole samanlaista rutiinia harvinaisempien erien käsittelyyn. Gligorić ym. (2019, 38) havaitsivat, että korkea liikevaihto suhteessa taseen loppusummaan vähensi tilintarkastuksen ja tilinpäätöksen (Karim ym. 2006, 32) viivettä.

Abbott ym. (2012, 12) havaitsivat, että high tech aloilla toimivilla yhtiöillä oli nopeampi tilintarkastusprosessi kuin muilla toimialoilla. Hypoteesinaan he arvelevat, että korkean teknologian toimialoilla toimivilla yhtiöillä on myös paremmat tietojärjestelmät kirjapi-tonsa taustalla (Abbott ym. 2012, 12). Tämä luonnollisesti tehostaisi tilinpäätösprosessia. Alkhatib & Marji (2012, 1346) sekä Williams & Dirsmith (1988, 500) jaottelivat tutkimuksissaan yhtiöt vain palvelu- ja teollisuusyrityksiin. Molemmissa tutkimuksissa havaittiin kerätyn datan pohjalta, että palvelualan yhtiöillä tilintarkastus oli yleensä nopeampaa kuin teollisuusyhtiöillä. Bamber ym. (1993, 13) tutkivat myös liiketoiminnan kompleksisuuden vaikutusta tilintarkastusviiveeseen toimialoittain jaotellusti ja hekin havaitsivat kompleksisuuden pidentävän raportointiaikaa.

3.1.2 Yhtiön kannattavuuden vaikutukset tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluihin

Tilinpäätöstä laativan yhtiön kannattavuuden vaikutuksesta valmistumisaikaan on keskenään ristiriitaisia tutkimustuloksia. Kross (1981, 280) tuli siihen lopputulokseen, että positiivisia uutisia julkaistaan negatiivisia nopeammin. Positiiviset uutiset ovat yhteydessä myös nopeampaan tilintarkastukseen (Khoufi & Khoufi 2018). Samoin Gligorić ym.

(2019, 38) havaitsivat että EBITDA (tulot ennen korkoja, veroja ja poistoja) korreloi negatiivisesti tilintarkastuksen viiveen kanssa. Abbott ym. (2012, 12) sekä Gligorić ym. (2019, 40) havaitsivat, että tappiollisten yhtiöiden tilinpäätökset tilintarkastettiin myöhemmin. Dyer & McHugh (1975) taas tulivat siihen lopputulemaan, että yhtiön suhteellisella kannattavuudella ja tilinpäätöksen julkaisuajalla ei ole tilastollisesti merkittävää korrelaatiota. Tunisiassa tehdyssä tutkimuksessa (Oussii & Tatak 2018, 71) tultiin myös siihen tulokseen, ettei yhtiön tulos vaikuta tilintarkastuksen aikatauluun. Yuliusman ym. (2020, 1090) havaitsivat myös hyvän tuloksen vaikuttavan nopeuttavasti tilintarkastuksen aikatauluun. Williams & Dirsmith (1988, 498) mittasivat tulosta odotettuja tuloksia vasten ja havaitsivat, että odotukset ylittävät tilinpäätökset julkaistiin nopeammin.

Useissa tutkimuksissa oletettiin, että johto pyrki tuomaan hyvät uutiset mahdollisimman nopeasti markkinoiden tietoon, kun taas huonojen uutisten annettaisiin hautua, toivoen että tulisi positiivisia uutisia pehmennyksenä huonoille uutisille. Kuitenkaan kaikissa tutkimuksissa ei kyseisiä ennakko odotuksia kyetty todentamaan. On myös tärkeää muistaa, että esimerkiksi Williams ja Dirsmith (1988) eivät tutkineet absoluuttisia hyviä tuottoja, vaan he suhteuttivat tuloksen markkinoiden odotuksiin.

Habib ym. (2018, 34) tutkivat kannattavuutta kahdesta näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma oli tappiollisuus, jolla oli vahva positiivinen korrelaatio tilintarkastukseen kulu- neen ajan kanssa. Samoin matalan book to market -yhtiöt (BTM: kirjanpitoarvo suhteessa markkina-arvoon) saivat tilintarkastukset hitaammin valmiiksi kuin korkean BTM-summan omaavat yhtiöt. Matala BTM-luku tarkoittaa käytännössä sitä, että yhtiö ei ole kyennyt muodostamaan itse realisoitumatonta liikearvoa (ostettu liikearvo ei nosta BTM-suhdetta). Molemmat seikat tuovat lisäkysymyksiä tilintarkastajan toiminnan jatkuvuuden tarkastukseen ja siten ne ovat hyvin lähellä alla käsiteltävää vakavaraisuuden vaikutusta tilintarkastuksen aikaan. Toiminnan jatkuvuuden merkitystä käsitellään lisää seuraavassa alaluvussa.

Kross (1981, 280) tutki mahdollista korrelaatiota hyvien ja huonojen uutisten vaikutuksesta nopeuteen myöhästymisten kautta. Tutkimuksessa havaittiin, että tilinpäätöksen myöhästymisen yli viikolla ennusti selkeästi tilinpäätöksessä olevan huonoja uutisia sijoittajille.

Tuloksen tai kannattavuuden vaikutuksesta raportointiaikaan on siis keskenään ristiriitaisia tutkimustuloksia. Yksi mahdollinen syy saattaa olla, että tutkimuksissa on määritelty

tulos hieman eri tavoin. Dyer ja McHugh (1975) esimerkiksi mittasivat tulosta oman pääoman tuottona. Lisäksi he tutkivat aikaa tilinpäätöksen julkaisuun. Khoufi ja Khoufi (2018) taas määrittelivät tuoton absoluuttisena tilikauden tuloksena ja tutkivat tilintarkastuksen valmistumisen näkökulmasta.

3.1.3 Vakavaraisuuden vaikutus tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluihin

Vakavaraisuus pienentää yhtiön going concern -riskiä, eli riskiä siitä, että yhtiön toiminta ei jatkuisi seuraavaa tilikautta. Suuri vakavaraisuus on hyvä indikaattori siitä, että yhtiö ei ole ajautumassa konkurssiin ainakaan seuraavan tilikauden aikana, mikä puolestaan pienentää tarvittavien tilintarkastustoimenpiteiden määrää. Abbott ym. (2012, 12), Yuliusman ym. (2020, 1093) sekä Alkhatib & Marji (2012, 1347) havaitsivat, että heikko vakavaraisuus korreloi pitkän tilintarkastusajan kanssa. Myös nettokäyttöpääoman koko korreloi negatiivisesti tilintarkastusajan kanssa (Gligorić ym. 2019, 35). Gligorić ym. (2019, 37) tutkimuksessa tutkittiin myös omaa pääomaa ja sen vaikutusta aikatauluihin. Havaittiin, että negatiivinen oma pääoma korreloi myöhäisten tilintarkastuksen raportointien kanssa. Kuten yhtiön koon, myös tuloksen ja vakavaraisuuden vaikutusta aikatauluihin on tutkittu erilaisien muuttujien perusteella.

Samaa aihepiiriä tutkivat Whittred ja Zimmer (1984). Heidän tutkimuksessaan tutkittiin kolmen vuoden ajalta, onko tilinpäätösten aikatauluilla ja konkurseilla yhteyttä. Tutkimuksen tuloksena he päätyivät toteamaan, että yhtiöillä, jotka päätyvät konkurssiin, on ollut pidemmät raportointiajat jo ainakin kolmena vuonna ennen konkurssia. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että tilintarkastajat ovat joutuneet tekemään enemmän työtä uhkaavan konkurssin takia. Käytännössä esimerkiksi tilinpäätöksen laatiminen jatkuvuuden periaatteen mukaan vaati perustelut siitä, miksi periaate sopii yhtiölle. Konkurssivaarassa olevalle yhtiölle saattaa toiminnan jatkuvuuden periaatteen perustelu olla työlästä. Jos taas tilinpäätös päädytään esittämään realisointiperiaatteella, aiheuttaa laskentaperiaatteiden muutos huomattavasti ylimääräistä työtä.

3.2 Kyky ja kapasiteetti tuottaa tilinpäätös ja tilintarkastus nopeasti

3.2.1 Tilinpäätöspäivän vaikutus aikatauluihin

Tilikauden päättymisen tietyinä suosittuna päivänä, esimerkiksi kalenterivuoden loppuun, on havaittu pidentävän tilinpäätöksen julkaisuaikaa (Dyer & McHugh 1975, 219; Knechel & Payne 2001, 145). Suositu päivä pidentää myös tilintarkastuksen kestoa (Abbot ym. 2012, 12; Khoufi & Khoufi 2018, 710). Dyerin ja McHughing (1975) australialaisessa tutkimuksessa julkaisuaikaa pidensi tilikauden päättymisen kesäkuun loppuun. Toisaalta Masoud, Sarowar, Alicia & Wenjing (2021, 119) havaitsivat, että muulloin kuin 30.6. päättyvien tilikausien tilintarkastus kesti kauemmin (30.6. on Australiassa yleinen tilikauden päättymispäivä). Habib ym. (2018, 33) havaitsivatkin metatutkimuksessaan, että osassa tutkimuksista tilikauden kiireisen päätöskuukauden ja tilintarkastukseen kuluvan ajan välillä löytyi positiivinen korrelaatio (17 tutkimusta) ja osassa tutkimuksista löytyi negatiivinen korrelaatio (8 tutkimusta). Valtaosassa tutkimuksista (31 tutkimusta) ei kuitenkaan löydetty korrelaatiota tiettyjen tilinpäätöspäivien ja tilintarkastukseen kuluvan ajan välillä. (Habib ym. 2018, 33.)

Yleisesti suosittuja päivämääriä tilikauden päättämiseksi ovat esimerkiksi joulukuun viimeinen päivä, jolloin tilikausi on sama kuin kalenterivuosi. Kun useat yhtiöt päättävät kautensa samaan päivään, tai muutoin läheisinä päivinä, syntyy ruuhkaa yritysten talousosastoille sekä kirjanpitoa ja tilintarkastusta harjoittaviin yrityksiin. On epäselvää, miksi joidenkin tutkimusten mukaan tilintarkastuksen aika saattaa lyhentyä suositulla päätöspäivällä, toisilla taas pidentyä. Suurin osa tutkimuksista ei löytänyt tilastollisesti merkittävää suhdetta tilintarkastuksen ja päätöskuukauden välillä. Kuitenkin korrelaation löytyessä kiirekaudelle osuvat yhtiöt tarkistettiin hitaammin kuin murrettua tilikautta noudattavat yhtiöt. (Habib ym. 2018, 33.) Murretulla tilikaudella tarkoitetaan tilikautta, joka ei ole kalenterivuosi.

Habib ym. (2018, 23) huomauttavat, että tilintarkastajat kompensoivat kiirekautta tekemällä enemmän ylitöitä. Ylitöet saattaisivat osaltaan selvittää tarkastuksen lyhyempää aikaa joissakin tutkimuksissa, mutta toisaalta tilintarkastajat tekevät ylitöitä myös muina vuodenaikoina ja kiireisimpään aikaankaan ei ole mahdollista tehdä enempää ylitöitä, kuin vuorokaudessa on tunteja. Masoud ym. (2021) arvelivat että muulloin kuin normaaliin aikaan tilikautensa päättävissä yhtiöissä saattaa olla jokin erikoinen syy sille, miksi

raportointi tehdään poikkeukselliseen aikaan. Syy saattaa liittyä joihinkin erikoisuuksiin tilinpäätöksissä, jotka puolestaan pidentävät omalta osaltaan raportointiaikaa.

3.2.2 Kontrollien ja sisäisen tarkastuksen vaikutus aikatauluihin

Abbott ym. (2012, 12) havaitsivat, että suhteellisen vähän sisäistä tarkastusta tekevien yhtiöiden tilintarkastusajat olivat pidempiä kuin vertailuryhmällä. Hypoteesinaan he pohjivat, että sisäisten tarkastajien työn käyttö auttaisi työntekijäpulasta kärsiviä tilintarkastajia erityisesti, jos tilikausi päättyy suosittuna päivänä. Lisäksi sisäisillä tarkastajilla on lähtökohtaisesti parempi tuntemus tarkastamastaan yhtiöstä kuin tilintarkastajilla. Kokeemus korostuu tutkijoiden päättelyn mukaan erityisesti siinä, että sisäisten tarkastajien työ korvaa enemmän virkaiältään nuorten tilintarkastajien työtä. (Abbott ym. 2012.)

Vahva kontrolliympäristö mahdollistaa tilintarkastajille kontrollistrategian käytön. Kontrollistrategiaa käytettäessä on tilintarkastajien mahdollista hankkia suurempi osa vaaditusta tilintarkastusevidenssistä jo ennen varsinaisen tilikauden päättymistä, mikä ainakin teoriassa nopeuttaisi tilintarkastuksen valmiiksi saattamista tilikauden päättymisen jälkeen. Abbott ym. (2012, 12) vahvistivat tämän asian tutkimuksessaan, sillä he havaitsivat, että korkea luottamus kontrolleihin nopeutti tilintarkastuksen julkaisua.

3.2.3 Tilintarkastajan vaikutus tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluihin

Ranskassa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että kansainväliset ketjut tarkastavat asiakkaidensa tilinpäätökset nopeammin kuin pienemmät tilintarkastusyhteisöt (Khoufi & Khoufi 2018, 710). Habib ym. (2018, 32) tutkivat samaa asiaa metatutkimuksessaan, mutta vertailu oli tehty vain neljän suurimman ketjun, niin sanottujen Big4-yhtiöiden (Deloitte, EY, PwC, KPMG) ja niihin kuulumattomien yhtiöiden välillä. Näiden neljän yhtiön erottaminen omaksi muuttujakseen on hyvin suosittua laskentatoimen, eritoten tilintarkastuksen tutkimuksessa. Habibin ym. (2018, 32) tutkimuksessa havaittiin, että Big4-yhteisöt tarkastivat joko nopeammin, tai niiden vaikutuksella ei ollut tilastollista merkitystä. Samoin Schmidt ja Wilkins (2013, 221) sekä Abernathy ym. (2018, 190) havaitsivat tilinpäätösten korjausten tulevan nopeammin julki, kun niitä oli tarkastamassa Big4-yhtiö.

Gligorićin ym. (2019, 39) tutkimuksessa ei havaittu tilastollisesti merkittävää vaikutusta Big4-yhtiöiden vaikutuksesta tilintarkastusviiveeseen, mutta sillä oli kuitenkin pieni lyhentävä vaikutus. Yuliusman ym. (2020, 1093) havaitsivat myös tilintarkastusyhteisön koon vaikuttavan tilintarkastuksen raportointiaikaan. Big4-yhtiöillä on kyseisen tutkimuksen mukaan parempi kyky palkata pätevää henkilöstöä sekä kyky skaalata teknologiaan pohjaavia menetelmiä (Habib ym. 2018, 22). Toisaalta suuret yhtiöt ovat riippumattomampia asiakkaistaan ja eivät siten välttämättä ole yhtä joustavia asiakkailleen. Suurilla ja maineikkaila tilintarkastusyhtiöillä on enemmän hävittävää esimerkiksi oikeustapauksissa, mikä saattaa ajaa kattavampaan tarkastukseen. (Habib ym. 2018, 22.) Juridisen riskin pelko ei ole esimerkiksi suomalaiselle tilintarkastajalle samalla tavalla keskeinen huolenaihe kuin esimerkiksi anglosaksissa maissa, joten voisi ajatella, että tässä asiassa on eroja maiden välillä, mutta toisaalta maineen vaikutus on samanlainen. Gligorić ym. (2019, 39) tekivät tutkimuksensa serbialaisilla pörssiyrityksillä. Heidän arviointinsa mukaan neljän suuren tilintarkastusyhtiön käyttäminen kehittyvässä markkinoissa ei vaikuta raportointiaikaan lyhentävästi (kuten kehittyneissä), koska kehittyvillä markkinoilla olevilla yhtiöillä on suurempia riskejä verrattuna kehittyneiden markkinoiden yhtiöihin. Neljän suuren yhtiön maine on parempi kuin muilla yhtiöillä, jolloin he myös varovat muita enemmän pilaamasta sitä antamalla vääränlaisesta tilinpäätöksestä vakio-
muotoista kertomusta. Täten he tekevät perusteellisempaa työtä, mikä pidentää tilintarkastusviivettä.

Tilintarkastuspalkkion koon on havaittu olevan negatiivisessa korrelaatioissa tilintarkastukseen kuluvan ajan kanssa (Khoufi & Khoufi 2018, 710; Habib ym. 2018, 32). Tämä tutkimustulos oli hyvin yksiselitteinen kyseisissä tutkimuksissa. Kuitenkin Abbott ym. (2012, 12) havaitsivat tilintarkastuspalkkion suuren koon korreloivan myöhäisen tilintarkastuksen valmistumisen kanssa. Tilinpäätöksen aikataulua käsittelevään osuuteen viitaten voidaan todeta, että asiakasyritykset ovat valmiita maksamaan tilinpäätösten nopeam-
masta julkaisusta. On epäselvää, miksi Abbott ym. (2012) saivat muiden tutkimusten kanssa ristiriitaisen tuloksen. Yuliusman ym. (2020, 1093) havaitsivat tilintarkastuksen raportointiajan pitenevän, kun tilintarkastuskertomus ei ollut vakio-
muotoinen. Syy on ilmeinen, sillä tilintarkastajan tulee raportoida ja varmentaa virheet johdolle ennen kuin hän voi antaa kielteistä kertomusta.

3.2.4 Tilintarkastusyhteisön strategian struktuurisuuden vaikutus aikatauluihin

Kinney (1986) käsitteli tutkimuksessaan ”Audit Technology And Preferences For Auditing Standards” tilintarkastusyhtiöiden struktuurisuutta. Tutkimus on ajalta, jolloin Big4-yhtiöiden sijasta käytettiin big8 käsitettä (Arthur Andersen, Arthur Young, Coopers & Lybrand, Deloitte Haskins & Sells, Ernst & Whiney, Peat Marwick Mitchell, Price Waterhouse ja Touche Ross). Struktuurisen tilintarkastusteknologian merkkejä ovat tilastolliset otantamenetelmät, strukturoidut menetelmät sisäisten kontrollien arviointiin, viralliset lomakkeet tilintarkastustoimenpiteiden tuloksien arviointiin, analyyttiset tarkastustoimenpiteet ynnä muut tilintarkastajan omaa harkintaa ja tilannekohtaisuutta vähentävät standardoidut menetelmät (Kinney 1986, 74). Strukturoituja strategioita käyttävät yhtiöt ovat myös vähemmän pyramidin mallisia, kuin vähemmän strukturoidut yhtiöt, sillä niissä on suhteessa enemmän partnereita muihin työntekijöihin nähden (Kinney 1986, 86). Vaikka suoraan suomentaen Kinney (1986) puhuu ”teknologiasta”, voisi hänen kuvailunsa tulkita myös tilintarkastusstrategian tai metodologian struktuurisuudeksi, sillä kyse on enemmänkin siitä, kuinka vakiomuotoisia tarkastustoimenpiteet ovat, eikä pelkästään teknologiasta.

Williams & Dirsmith (1988, 498) käyttivät tutkimuksissaan Kinneyn (1986) jaottelua, mutta tutkivat tilintarkastusyhtiöiden struktuurin vaikutusta raportointinopeuteen. Williamsin ja Dirsmith (1988) tutkivat sitä, kuinka näiden suurimpien tilintarkastusyhtiöiden teknologian struktuurisuus vaikutti tulosjulkistuksiin yhdysvaltalaisilla yhtiöillä. Tutkimuksen tuloksena oli se, että strukturoitu teknologia on yhteydessä nopeampaan raportointiin. Kuitenkin keskitason tai vähän strukturoitua strategiaa käyttävät tilintarkastajat olivat nopeampia, mikäli kohdeyhtiö julkaisi markkinoiden odotuksia huonomman tuloksen. (Williams & Dirsmith 1988, 498–501.) Bamber ym. (1993) puolestaan tutkivat struktuurisuuden vaikutusta tilintarkastuksen nopeuteen.

Williams & Dirsmith (1988, 506) suosittelivat tutkimuksensa pohjalta, että vahvassa taloudellisessa tilanteessa olevat yhtiöt valitsisivat vaihtoehtoista strukturoidumpaa strategiaa käyttävät tilintarkastajat ja taloudellisissa vaikeuksissa olevat yhtiöt valitsisivat enemmän harkintaan strategiansa perustavan tilintarkastajan, jotta raportoinnin nopeus olisi mahdollisimman nopeaa. Enemmän harkintaa käyttävät strategiat olivat nopeampia ongelmassa olevien yhtiöiden tarkastuksessa. Strukturoitu strategia oli puolestaan nopeampi normaalissa tai hyvässä tilassa oleville yhtiöille. (Williams & Dirsmith 1986.)

Luvussa 3.2.6 esitellään tilintarkastajan vaihdon vaikutuksia aikatauluihin. Niihin viitaten ei liene järkevää vaihtaa aina tilintarkastajaa, kun yrityksen tuloksen suunta muuttuu. Tilintarkastajan vaihtuminen oli kyseisen luvun tutkimuksissa havaittu olleen yhteydessä korkeampiin kuluihin ja pidempään tilintarkastusaikaan.

Williamsin ja Dirsmithin (1988) tutkimus siis mittasi struktuurisuuden vaikutusta aikaan voiton/tappiollisuuden yllätyksellisyyden kannalta, kun taas Bamber ym. (1993) mittasivat struktuurisuuden vaikutusta yllättäviä tapahtumia vasten. Bamber ym. (1993, 1) havaitsivat, että strukturoimattomat tilintarkastusyhtiöt saavat tilintarkastuksen valmiiksi yleensä nopeammin, mutta yllättävien asioiden sattuessa strukturoitu strategia tuotti nopeamman lopputuloksen. On epäselvää, miksi tutkimukset päätyivät eri lopputuloksiin absoluuttisesta nopeudesta tarkastusstrategioiden välillä. Toisaalta Williams ja Dirsmith (1988) mittasivat nopeutta tulosjulkaisusta, kun taas Bamber ym. (1993) mittasivat tilintarkastusviivettä. Aiemmin esiin tuotuun viitaten voidaan kuitenkin edelleen todeta, että päivämäärät ovat hyvin linkittyneitä keskenään.

Kinneyn (1986) jaottelu ei todennäköisesti ole 2020-luvulla enää täysin relevantti. Teknologiat ovat kehittyneet valtavasti 1980-luvun jälkeen, jolloin ympäristö, jossa tilintarkastusta suoritetaan, on hyvin erilainen.

3.2.5 Tilintarkastuspartnerin työkuorman vaikutus aikatauluihin

Singh ym. (2022, 1) tutkivat sitä, kuinka partnereiden kiireellisyys vaikutti tilintarkastusviiveeseen ja asiakkaiden tyytyväisyyteen. Tutkimuksessa havaittiin, että partnerit, jotka ovat kiireisiä, raportoivat tilintarkastuksista myöhemmin kuin pienillä asiakassalkuilla työskentelevät partnerit. Tutkimuksessa tilintarkastajien kiireellisyys oli mitattu kyseisen tilintarkastuspartnerin julkisessa kapankäynnissä olevilla asiakkailla. Tutkimuksessa kiireellisuuden mittareina olivat listatut yhtiöt ja niiden taseiden koko, eikä tutkimuksessa huomioitu tilintarkastuspartnereiden mahdollisia kymmeniä listaamattomia asiakkaita. (Singh ym. 2022, 5.) Kyseinen tutkimusympäristö on kovin erilainen Suomeen verrattuna. Suomessa varsin pienimuotoisillakin yhtiöillä on tilintarkastusvelvollisuus. Tilintarkastusvelvollisuus koskee Suomessa kaikkia yhtiöitä, mikäli kaksi ehtoa täyttyy peräkkäisinä tilikausina: taseen loppusumma 100 000 €, liikevaihto 200 000 € tai kolme työntekijää (TTL 2:2 §). Suomessa tilintarkastuspartnereilla on todennäköisesti keskimäärin

enemmän listaamattomiakin asiakkaita. On myös mahdollista, että tilintarkastuspartneireilta kuluu kuhunkin asiakkaaseensa eri verran aikaa, riippuen kuinka paljon he delegoivat tehtäviä alaisilleen. Tämän mittaaminen tutkimuksessa on mahdotonta.

Hyvin läheisesti tilintarkastuksen valmistumiseen korreloi myös tilintarkastuskertomuksen sisältö. Vakioimuotoisuudesta poikkeava kertomus yksiselitteisesti pidentää tilintarkastuksen valmistumisaikaa. (Khoufi & Khoufi 2018, s.710; Habib ym. 2018, 32; Gligoric ym. 2019, 39). Tästä voisi päätellä, että erimielisyyksiä yhtiön ja tilintarkastajan välillä ainakin yritetään selvittää, jotta välttyttäisiin poikkeavalta tilintarkastuskertomukselta. Habib ym. (2018, 22.) esittävät teorian, että puuteiden esiintuomia riskejä pyrittäisiin myös kattamaan testaamalla enemmän aineistoa. Mukautettu kertomus johtuu virheistä tai puutteissa kirjapidos ja tilinpäätöksessä. Myös esimerkiksi muutokset kvartaaliraporttien lukuihin pidensivät tilintarkastuksen kestoja (Abbott ym. 2012, 12).

3.2.6 Tilintarkastajien kokemus ja sen vaikutus aikatauluihin

Tilintarkastajien riippumattomuus on ollut 2000-luvulla entistä enemmän esillä keskusteluissa. Suurissa valtioissa ongelmaan on vastattu asettamalla rotaatiopakkoja tilintarkastajille, jolloin yhtiöiden on pakko kilpailuttaa ja vaihtaa tilintarkastajia määrätyn ajan. Sharma ym. (2017) tutkivat tilintarkastuspartnerin rotaation mukanaan tuomia seurauksia. Tutkimuksessa havaittiin, että partnerin vaihto aiheutti kulujen kasvun tilintarkastuksesta ja tilintarkastus venyi ajallisesti. Ilmiö näkyi voimakkaammin Big4-yhtiöiden ulkopuolisissa yhtiöissä ja vielä voimakkaampana pienissä tilintarkastusyhtiöissä. Ilmiö oli vahvempi suurissa asiakkaissa, esimerkiksi big4-yhtiöiden tarkastamat pienet yhtiöt eivät johtaneet ajan venymiseen. Ajan pitenemiseen ja palkkioon vaikutti myös partnerin erikoistuminen. Heillä, jotka olivat erikoistuneet asiakkaansa toimialaan, ei ollut yhtä vahvana kyseisiä ilmiötä. Pidennys johtuu tutkijoiden mukaan siitä, että uudella partnerilla ei ole samanlaista asiantuntemusta kyseisen asiakkaan asioista tai mahdollisesti yhtä hyvää tuntemusta koko toimialasta. Ajan pidennys ei vähentynyt, vaikka vaihto tapahtui tilintarkastusyhteisön sisällä, eli vaikka samassa yhtiössä partneri vaihtui, piteni aika silti. (Sharma ym. 2017, 131.) Masoud ym. (2021) tutkivat myös pakollisten partnerin rotaatioiden vaikutuksia. Kyseinen tutkimus tehtiin australialaisella aineistolla. Tutkimuksessa löydettiin saman rotaation hintaa nostava vaikutus, mutta he eivät puolestaan saaneet samaa tulosta, jossa partnerin rotaatio pidensi raportointiaikaa, vaan heidän tuloksensa oli,

että rotaation ja tilintarkastusajan välillä oli negatiivinen korrelaatio. He eivät odottaneet kyseistä tulosta, vaan päinvastaista. (Masoud ym. 2021, 116.) Rotaation tilintarkastusviivettä lyhentävä vaikutus tarvitsee edelleen lisää tutkimusta, sillä eroavien tutkimustulosten syyt tulisi selvittää.

Knechel & Payne (2001, 145) tulivat tutkimuksessaan siihen tulokseen, että tilintarkastustiimin kokemus oli yhteydessä pienempään tilintarkastusviiveeseen. Mitä kokeneempia henkilöitä oli suorittamassa tarkastusta, sitä nopeammin se saatiin valmiiksi. Tutkimus myös todensi, että tilintarkastusviive pieneni, mikäli tilintarkastusyhteisö tarjosi muitakin palveluita asiakkailleen. Tämä tutkimus on tehty vuonna 2001, jolloin rajoitteet tilintarkastajan muille palveluille eivät olleet yhtä suuria. Hypoteesinaan Knechel & Payne (2001) pohtivat, että muista palveluista muodostuu synergiaetuja tilintarkastukseen, kun asiakastuntemus syventyy. Tämä tutkimus oli sikäli harvinainen, että siinä oli saatu käyttöön tilintarkastusyhteisön omia tietoja tilintarkastuksen kestoista ja budjeista. Siinä oli mukana myös yksityisiä osakeyhtiöitä.

3.2.7 Etäisyyden vaikutus tilintarkastukseen kuluvaan aikaan

Dong ym. (2018) tutkivat tutkimuksessaan maantieteen ja tilintarkastusaikataulun suhdetta. Tutkimuksessa tultiin siihen tulokseen, että yhtiöt, jotka palkkaavat maantieteellisesti lähellä sijaitsevia tilintarkastajia saavat tilintarkastukset valmiiksi verrokkiryhmää nopeammin. Tämä vaikutus oli tutkimuksessa nopeampi yhtiöillä, joilla ei ollut erityisiä rajoitteita (Dong ym. 2018, 17). Suomen kontekstissa paras vertailu olisi PIE-yhtiöt (public interest entities), joilla on usein muita tiukemmat vaatimukset. Käytännössä tilinpäätöksen aikataulu nopeutuu etenkin pienillä yhtiöillä paikallista tilintarkastajaa käytettäessä.

Tämä tutkimus on ollut erityisen relevantti näin Covid19-pandemian aikana. Esimerkiksi pandemian alkaessa kirjanpitolautakunta (KILA) antoi 25.3.2020 lausunnon, jonka mukaan tilinpäätösten laadinnassa saatiin lisäaikaa normaalista lakisääteisestä määräajasta (KILA 2020). Pian asiasta säädettiin myös laki, joka antoi tilinpäätöksen tekoon aikaa kesäkuun loppuun ja yhtiökokoukselle syyskuun loppuun (laki väliaikaisesta poikkeamisesta osakeyhtiölaista, asunto-osakeyhtiölaista, osuuskuntalaista, yhdistyslaista ja eräistä muista yhteisölaeista Covid-19-epidemian leviämisen rajoittamiseksi 2020). Lain

nimessä mainitaan, että laki on tehty pandemian hillitsemiseksi, mutta selvää on, että lain taustalla on ajatus, ettei normaaleista aikatauluista voida pitää kiinni, kun pandemia estää liikkumista. Kasvokkaiset tapaamiset ja varastojen inventointi ovat molemmat seikkoja, joihin pandemian mukanaan tuomat rajoitukset ja maantieteellinen etäisyys vaikuttavat hyvin samalla tavalla, eli luomalla kitkaa niiden toteuttamiseen. Pandemian ja sen lisäämän etätyöskentelyn vaikutusta voitaisiin käsitellä jatkotutkimuksissa.

3.2.8 Yhtiön avainhenkilöiden vaikutus aikatauluihin

Tilinpäätöstä laativan yhtiön hallitus muodostaa joissakin tapauksissa tarkastusvaliokunnan. Tämän valiokunnan henkilöiden tietämys ja pätevyys laskentatoimessa korreloi negatiivisesti tilinpäätöksen valmistumisaikaan (Ghafran & Yasmin 2016, 22; Abernathy ym. 2014, 290), myös tilintarkastuksen aika piteni (Habibi ym. 2018, 33). Sama ilmiö koskee myös tilinpäätöstietojen oikaisuja (Schmidt & Wilkins 2013, 211). Hieman heikompi linkki, negatiivinen korrelaatio, on tarkastusvaliokunnan henkilömäärän ja tilintarkastukseen kuluneen ajan välillä. Aihetta käsittelevistä tutkimuksista vain puolessa tutkimuksista löydettiin negatiivinen korrelaatio ja puolessa tutkimuksista ei löydetty mitään korrelaatiota. Muutamia tutkimuksia on myös tarkastusvaliokunnan kokousten lukumäärän ja tilintarkastukseen kuluneen ajan korrelaatiosta. Niistä ei kuitenkaan ole löydetty tilastollisesti merkittäviä korrelaatioita suuntaan eikä toiseen. (Habibi ym. 2018, 33.)

Baatwah ym. (2018) sekä Abernathy ym. (2014, 291) tulivat myös siihen tulokseen, että tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan kirjanpito tai tilintarkastuskokemus (accounting) lyhensi sekä tilinpäätöksen valmistumiseen kuluvaan aikaan (Abernathy ym. 2014, 291), että tilintarkastukseen kuluvaan aikaan (Baatwah ym. 2018). Sama ilmiö havaittiin tilinpäätöstietojen korjauksessa sekä Schmidtin & Wilkinsin (2013, 211) tutkimuksessa. Samalla tavoin tilinpäätöstä laativan yrityksen johdon kyvykkyyden on osoitettu lyhentävän tilinpäätöksen valmistumisaikaa (Abernathy, Kubrick & Masli 2018, 195). Abernathy ym. (2014, 291) tutkivat myös sitä, onko taloushallintokokemuksen laadulla vaikutusta. Angloamerikkalaisessa maailmassa jaotellaan taloushallinnon töitä usein public- versus private-luokkiin. Public (accounting) pitää sisällään tilintarkastukset ja muut alaan erikoistuneissa yhtiöissä tehtävät työt, kuten veroneuvonnan, private (accounting) taas viittaa kaikissa yhtiöissä tehtäviin taloushallinnon töihin.

Abernathy ym. (2014, 291) tutkivat, oliko ”public accounting” kokemuksen ja talousjohtajan kokemuksilla tilintarkastuskomiteassa erilaisia korrelaatioita. He havaitsivat, että public accounting kokemus tarkastusvaliokunnassa korreloi nopeamman tilinpäätöksen valmistumisen kanssa, kun taas talousjohtajan kokemuksella ei ollut vastaavaa yhteyttä. Sama ero oli havaittavissa myös tarkastusvaliokunnan puheenjohtajan kokemuksen laadusta. Public-kokemus oli yhteydessä nopeampaan raportointiin, CFO-kokemuksella ei ollut vaikutusta raportointiaikaan. (Abernathy ym. 2014, 291.)

On ymmärrettävää, että henkilöiden kyvykkyys ja paneutuminen tilinpäätös- ja tilintarkastusprosessiin vaikuttaa paljon sen läpivientiaikaan. Tämä ilmiö on osoitettu tutkimuksissa toteen johdon ja tarkastusvaliokunnan osalta. Muun taloushallinnon henkilöstön osaamisesta tai roolista ei toistaiseksi löydy vastaavaa tutkimusta. Kyseisen tutkimuksen tekoa vaikeuttaa se, ettei siitä ole saatavilla kvantitatiivista dataa yhtä helposti kuin näkyvimmissä rooleissa työskentelevistä henkilöistä.

3.3 Tilinpäätöksen aikataulun kysyntään vaikuttavat seikat

3.3.1 Maineen aiheuttamat paineet tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluille

Khoo, Lim ja Monroe (2020, 373) tutkivat, mitä vaikutuksia yhtiön maineella on tilintarkastuksenraportoinnin aikataulun kanssa. Heidän tutkimuksessaan päädyttiin siihen, että hyvämaineisena pidetyt yhtiöt raportoivat tuottonsa verrokkejaan nopeammin, tilintarkastetaan nopeammin ja raportoivat SEC:lle nopeammin (Securities and Exchange Commission, vastaava kuin tilinpäätöksen rekisteröinti Suomessa). Hyvämaineiset yhtiöt myös raportoivat tuottonsa useammin jo ennen tilintarkastuksen valmistumista kuin vertailuryhmä.

Yksi selittävä tekijä hyvämaineisten yhtiöiden nopeammille aikatauluille on Khoo ym. (2020, 379) mukaan se, että tilintarkastajat asettavat hyvämaineiset asiakkaansa etusijalle kiireisessä raportointiajassa. Mahdollisesti tilintarkastajien ja heidän asiakkaidensa maineet heijastuvat toisiinsa, eivätkä tilintarkastajat siksi halua raportoida myöhässä hyvämaineisia asiakkaitaan, ettei tilintarkastajan oma maine kärsisi. Tällä on erityisesti vaikutusta, koska valtaosalla yhtiöistä tilikausi on kalenterivuosi, jolloin useilla yhtiöillä on

tilinpäätöksen teko ja tilintarkastus samoihin aikoihin alkuvuonna. Ruuhka johtaa siihen, että tilintarkastajan on valittava, mikä hänen asiakkaistaan saa ensimmäisenä palvelua, jolloin tilintarkastajan asiakkaiden tärkeysjärjestys käy selville. Tilikauden aikaisen tarkastustyön kattavuus oli yhteydessä tilintarkastusviiveeseen siten, että mitä kattavampaa etukäteistyötä oli tehty, sitä nopeammin työt valmistuivat tilintarkastusvaiheessa (Knechel & Payne 2001, 143).

3.3.2 Yhtiön omistusrakenteen vaikutus aikatauluihin

Vain harvoissa tutkimuksissa on saatu aineistoon mukaan yhtiöitä, joiden osakkeilla ei käydä julkista kauppaa. Knechel & Payne (2001, 143) saivat niitäkin mukaan tutkimukseensa. Tutkimuksessa havaittiin, että listatuissa yhtiöissä saatiin tilintarkastus nopeammin valmiiksi. Tutkimuksen aineisto oli saatu tilintarkastusyhteisöltä ja heidän aineistossaan viiveet asiakkaan päässä johtivat odotetusti tilintarkastuksen viivästykseen. Tutkimuksen tulokset eivät siis olleet miltään osin yllättäviä. Tutkimuksen kiinnostava anti oli kuitenkin varsin paljon muista eroava aineisto muihin tässä tutkielmassa esitelyihin tutkimuksiin verrattuna. Tämän tutkielman empiirinen aineisto tuo niin ikään tilintarkastusyhteisön tietoa tieteen käyttöön, joskin kvalitatiivisen haastatteluaineistona.

Habibin ym. (2018, 34) metatutkimuksessa käydään läpi myös yhtiöiden omistusrakennetta ja sen vaikutusta tilintarkastuksen raportointiaikoihin. Heidän läpikäymissään tutkimuksissa oli havaittavissa, että keskittynyt omistusrakenne oli yhteydessä pienempään tilintarkastusviiveeseen. Kyseisen tulokseen päätyi neljä kahdestakymmenestäseitsemästä metatutkimuksen läpikäymästä tutkimuksesta, kolmessatoista tutkimuksessa yhteys ei ollut tilastollisesti merkittävä. Lopuissa tutkimuksista ei havaittu yhteyttä. Hypoteesiosiossaan Habib ym. (2018, 24) odottivat tätä tulosta, koska keskittynyt omistus pienentää tilintarkastusriskiä, joka mahdollistaa tilintarkastajalle suppeammat tarkastustoimenpiteet. Aiemmin tutkielmassa on käsitelty tutkimusta, jossa havaittiin, että listattujen yhtiöiden tilinpäätökset raportoitiin nopeammin verrattuna yksityisessä omistuksessa oleviin yhtiöihin. Pääsääntönä julkisen kaupankäynnin kohteena oleminen johtaa hajautuneempaan omistusrakenteeseen, mikä taas metatutkimuksen mukaan on yhteydessä pidempään raportointiin. Tämä Habibin ym. (2018) havaitsema ilmiö ei siis ulotu listamattomien yhtiöiden usein yhdestä muutamaiin olevissa omistajissa.

3.3.3 Juridiset muutokset aikataulujen sääntelyyn

Hieman yllättäen Karim ym. (2006, 33) eivät löytäneet tilastollisesti merkittävää parannusta Bangladeshin listayhtiöiden raportointiajoissa juridisista paineista huolimatta. Hypoteesina he esittivät, että koska maahan oli perustettu uusi virasto valvomaan arvopaperimarkkinoita ja sääntelemään niiden tiedottamista, olisivat raportointiajat nopeutuneet aiemmista jopa vuosien mittaisista viiveistä (Karim ym. 2006, 17–19).

Tämä esimerkkitutkimus saattaa kertoa jotakin siitä, ettei raportteja lopulta tehdä viranomaisia varten, vaan niiden tarkoituksena on jokin muu. Muita tilinpäätöksen teon tarpeita on käsitelty tutkielman johdantoluvussa.

3.4 Yhteenveto aikaisemmista tutkimuksista

Luku kolme esittelee aikaisempaa tutkimusta tilinpäätöksien ja tilintarkastusten julkaisu-aikoihin vaikuttavista seikoista. Tässä viimeisessä alaluvussa on kaksi taulukkoa, jotka tiivistävät aikaisemman tutkimuksen tulokset tiiveimpään mahdolliseen muotoon. Taulukot eivät siis tuo mitään uutta aikaisemmin luvussa esiteltyihin tutkimuksiin, mutta tiivistävät niiden annin.

Taulukko 1, Lista aikaisemman kirjallisuuden muuttujista, ja niiden vaikutuksista

Taulukko tiivistää aikaisemman kirjallisuuden käsittelemiä muuttujia, ja Kuinka ne vaikuttavat tilinpäätöksen ja/tai tilintarkastuksen aikatauluihin

Muuttuja	Tulokset aikaisemmista tutkimuksista
1. Yhtiön suuri koko	nopeuttaa
2. Tilikauden päättymisen suosittuna päivänä	nopeuttaa, ei vaikutusta, hidastaa
3. Yhtiön hyvä maine	nopeuttaa
4. Kannattavuus	nopeuttaa, ei vaikutusta
5. Yhtiö ajautuu konkurssiin myöhemmin	hidastaa

6. Poikkeukselliset erät tilinpäätöksessä	hidastaa
7. Yhtiön osakkeet julkisen kaupankäynnin kohteina	nopeuttaa
8. Tilikauden aikainen tilintarkastustyö ollut kattavaa	nopeuttaa
9. Keskittynyt omistusrakenne	hidastaa
10. Korkea liikevaihto suhteessa taseeseen	nopeuttaa
11. High tech toimiala	nopeuttaa
12. Palvelualan yritys	nopeuttaa
13. Liiketoiminnan kompleksisuus	hidastaa
14. Heikko vakavaraisuustilanne	hidastaa
15. Huonoja uutisia sijoittajille	hidastaa
16. Käyttävät paljon sisäistä tarkastusta	nopeuttaa
17. Suuri/kansainvälinen/big4 tilintarkastaja	nopeuttaa, ei vaikutusta
18. Tilintarkastuspalkkion suuri koko	nopeuttaa, hidastaa
19. Tilintarkastusyhtiön strategian struktuurisuus	nopeuttaa, hidastaa
20. Tilintarkastuspartnerin asiakassalkun koko	hidastaa
21. Vakiomuotoinen tilintarkastuskerotmus	nopeuttaa
22. Muutokset kvartaaliraporotinnin lukuihin	hidastaa
23. Tilintarkastuspartnerin vaihtuminen	hidastaa, ei vaikutusta
24. Tilintarkastustiimin suuri kokemustaso	nopeuttaa
25. Ajan sääntelyn kiristymisen	ei vaikutusta
26. Maantieteellinen läheisyys tilintarkastajan ja asiakkaan välillä	nopeuttaa

27. Laskentaosaaminen tilinpäätöstä tuottavan yhtiön hallituksessa	nopeuttaa
28. Laskentaosaaminen tilinpäätöstä tuottavan yhtiön johdossa	nopeuttaa

Yllä oleva taulukko tekee synteesiä aikaisemmasta kirjallisuudesta tuloksia teemoittain. Taulukko esittää vain tuloksia, joita aiheesta on saatu, eli tuloksia siitä, nopeuttaako vai hidastaako kyseinen seikka tilinpäätöksen tai tilintarkastuksen julkaisua, vai eikö seikalla ole vaikutusta. Muuttujia ollaan yhdistely teemoihin, jolloin tutkimusten välillä saattaa olla eroja mittarista tai toteutuksesta, joita on avattu aikaisemmin kolmannessa luvussa.

Yllä oleva taulukko 2 auttaa selventämällä taulukon 1 tuloksia, esittämällä mitä vaikutuksia tilinpäätöksen tai tilintarkastuksen aikataululle kukin muuttuja kyseisessä tutkimuksessa on havainnut. Tarkemmat tutkimusten sisällöt ja ajan mittari, eli se, onko kyse tilinpäätöksen vai tilintarkastuksen julkaisuajasta, on avattu aikaisemmin kolmannessa luvussa. Taulukon riveillä on tutkimuksen nimi. Taulukon sarakkeissa on eri muuttuja, ja muuttujien numerointi on sama kuin ensimmäisessä taulukossa.

4 Haastattelujen tulokset

4.1 Tehdyt haastattelut

Tätä tutkielmaa varten haastatteluja tehtiin auktorisoiduille tilintarkastajille, joista yksi oli HT- ja muut KHT-tilintarkastajia. Haastateltavilla oli viidestä kolmeenkymmeneen-viiteen vuotta kokemusta alalta. Monilla haastateltavista oli työkokemusta myös muilta taloushallinnon osa-aloilta, kuten kirjanpito toimistossa työskentelystä tai sisäisestä tarkastuksesta. Haastateltavia oli sekä kahdesta Big4-yhtiöstä että niitä pienemmistä tilintarkastustoimistoista. Haastateltuja on esitelty liitteessä 2.

Haastattelukysymykset on esitelty liitteessä yksi. Haastattelussa oli ensimmäisenä avoin kysymys, jossa kysyttiin, mitkä asiat vaikuttavat tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen aikatauluihin. Sen jälkeen kysyttiin avoimilla kysymyksillä, mitkä asiat vaikuttavat tilinpäätöksen aikataulun kysyntään, kykyyn tai kapasiteettiin tuottaa tilinpäätös ja tilintarkastus sekä tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen työläyteen. Avointen kysymysten jälkeen kysyttiin hieman näitä tarkemmin tilinpäätöspäivästä, kannattavuudesta, tilinpäätöseristä ja las- kentaperiaatteista sekä erilaisista tapahtumista, jotka saattavat vaikuttaa tilinpäätösaika- tauluun. Tarkemmat kysymykset valittiin haastatteluihin keskeisinä aikaisemmassa kirjallisuudessa olleina seikkoina, joiden uskoin oman kokemukseni ja aikaisemmin asian- tuntijoiden kanssa käymieni keskustelujen pohjalta olevan merkityksellisiä myös listaa- mattomissa yhtiöissä. Kaikkia aikaisemman kirjallisuuden esiin tuomia muuttujia ei voitu haastatteluissa käydä läpi, koska haastatteluja haluttiin tehdä useammalle kuin yhdelle tai kahdelle henkilölle.

Koska haastateltavat työskentelivät tilintarkastuksen parissa, joten katsoin parhaaksi jät- tää kokonaan pois joitakin aiemman kirjallisuuden aiheita, kuten tilintarkastusyhteisön Big4-statuksen käsittelyn, koska haastateltavat ovat sen suhteen jäävejä. Tilintarkastajilla on kuitenkin vain oma näkökulmansa ja näitä muuttujia voidaan jatkotutkimuksissa tutkia paremmin tarkoitukseen sopivammalla aineistolla.

Haastatteluissa yksi kysymyksistä oli ”Mitkä seikat potentiaalisessa uudessa asiakkaassa viittaavat pitkään tilinpäätös viiveeseen ja mitkä lyhyeen?”. Tämä kysymys yhdessä en- simmäisten avoimien ja viimeisen kysymyksen ”Olisiko teillä vielä lisättävää johonkin aikaisemmin keskustelemaamme aiheeseen, tai seikkoja, joista en ole tajunnut kysyä?” kanssa mahdollistavat haastateltavien uudet näkemykset aikatauluihin vaikuttavista

asioista. Tutkielman tavoitteena oli kartoittaa listaamattomien yhtiöiden tilinpäätöksien julkaisuun vaikuttavia asioita. Haastattelujen ja kysymysten avulla käytännön työtä tekevät pääsivät kertomaan oman näkemyksensä ja kokemuksensa tilinpäätöksen julkaisemiseen vaikuttavista asioista.

Haastattelut toteutettiin yhtä lukuun ottamatta Zoom videopuhelusovelluksella, ja haastattelut nauhoitettiin muistiinpanoja varten. Yksi haastattelu tehtiin kasvokkain ja sekin nauhoitettiin litterointia varten. Haastateltaville kerrottiin ennen haastattelua, että tiedot ovat luottamuksellisia ja niitä ei jaeta ulkopuolisille muutoin kuin yleistason kommentteina ja litterointeina. Haastattelussa pyrittiin hohdattelemaan haastateltavia mahdollisimman vähän. Haastatteluissa toistuivat kuitenkin hyvin paljon samat asiat, ja näkemyseroja haastateltavien kesken oli vähän, joskin he ehkä painottivat avoimissa kysymyksissä eri asioita. Haastattelut aloitettiin esittelemällä lyhyesti tutkimuksen aihetta, jotta haastateltavat saataisiin orientoitumaan aiheeseen ja ymmärtämään, mitä tutkitaan. Haastateltaville kerrottiin myös heidän oikeuksistaan ja tutkielman eettisistä periaatteista. Sen jälkeen aloitettiin varsinaiset haastatteluosiot, jotka olivat pituudeltaan 25–30 minuuttia.

4.2 Tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen nopean raportoinnin kysyntä

Haastatteluiden aluksi esitettiin avoin kysymys: ”mitkä asiat vaikuttavat näkemyksenne mukaan tilinpäätöksen julkaisuaikaan”, tämän kysymyksen vastauksissa nousivat keskeisesti esiin tilinpäätöksen kysyntä ja siihen vaikuttavat seikat. Tilinpäätöksen kysyntään vaikuttavat haastateltavien mukaan suurelta osin omistus ja rahoitusrakenne. Usean haastateltavan mukaan kiireellisyyttä lisää yksityishenkilön omistamassa yhtiössä tilanne, jossa omistajilla on halu ja kyky nostaa osinkoja yhtiöstä. Henkilöomistajakin kiinnostaa yhtiön tulos ja taloudellinen tilanne, mutta osingonjako on useimmin seikka, jonka vuoksi tilinpäätöstä halutaan kiirehtiä. Henkilöomistaja, joka on tiiviisti mukana yhtiön toiminnassa esimerkiksi hallitustyöskentelyssä tai johdossa, saa kyllä tietonsa yhtiön tilassa nopeammin ja tarkemmin kuin tilinpäätöksestä, joten osingot ovat heille tärkeä motivaattori. Henkilöomistajista nousi yhdessä haastattelussa esiin sekin, että jotkut yhtiöiden omistajat eivät tarvitse osinkoja, vaikka niitä olisikin tilinpäätöksen avulla mahdollista nostaa. Jos omistaja on esimerkiksi huomattavan varakas, tai hänellä on muitakin tulonlähteitä, ei osingonmaksullakaan ole kovin kiirettä.

Konsernientytäryhtiöillä ei useinkaan ole osingonjaon kannalta kiirettä, vaan niissä kiirehtiminen on useammin konsernitalinpäätöstä varten tehtävien raporttien kanssa. Lakisääteisiin tilinpäätöksiin konserniyhtiöt suhtautuvat kaikkien haastateltavien mukaan hyvin vaihtelevasti. Joissakin yhtiöissä se saattaa olla kiireinen konsernin ohjeistusten takia, toisissa taas lakisääteinen tilinpäätös ei ole kiireinen. Konsernitalinpäätöstä varten tehtävä raportti saattaa usein olla esimerkiksi IFRS-standardien mukainen, kun taas lakisääteinen tilinpäätös laaditaan suomalaisen kirjanpitoikäytännön mukaan. Tämä mainittiin yhdeksi syyksi sille, miksi raporttipaketit ja tilinpäätökset saattavat valmistua hyvinkin eri aikaan. Ensin valmistuu IFRS:n mukainen konserniraportointi konsolidointia varten, ja vasta sen jälkeen tehdään lakisääteisen tilinpäätöksen mukaiset laskelmat ja itse tilinpäätös.

kansainvälisten konsernien tytäryhtiöt ... se kiire ei tule siitä, että pitäis saada varojen jakoa varten ulos, vaan siinähan pitää yleensä saada tilinpäätöksen luvut valmiiksi sitä varten, että konserni saadaan valmiiksi jossain paikassa x, eli luvut valmiiksi konsernia varten, mutta sitten sen yhtiön oma lakisääteinen tilinpäätös ei välttämättä valmistu kuin joskus myöhään keväällä.

(Senior Manager, 16 vuotta kokemusta)

Tytäryhtiöiden tilinpäätöksien mainittiin kiinnostavan vain hyvin suppeaa käyttäjäjoukkoa eli käytännössä vain emoyhtiön johtoa. Emoyhtiöt saavat yleensä konserniraportointipaketin jo ennen tilinpäätöstä, joten heillä on käsitys tilinpäätöksen sisällöstä jo ennen tilinpäätöstä. Täten konsernien tytäryhtiöiden lakisääteiset tilinpäätökset eivät usein ole kovinkaan kiireisiä. Jos yhtiöllä on laaja omistajakunta, kiinnostaa sen tilinpäätös enemmän henkilöitä, jolloin aikataulu on yleensä tiukempi. Laajassa omistajakunnassa on todennäköisemmin sellaisiakin tahoja, jotka eivät saa muita tietoja yhtiöstä kuin tilinpäätös tarjoaa. Oikeushenkilöiden omistamissa yhtiöissä osingonjakoa ei nähty usein merkittäväksi ajuriksi.

En oo oikeestaan huomannu sitä, koska konserniyhtiöissä voidaan antaa konserniavustusta, joka menee jo erilliselle tilikaudelle, jos ei satu olemaan vähemmistö omistajia tai muita, osingonjako menee oikeestaan niihin, joissa henkilöt omistaa niitä.

(Partner 33 vuotta kokemusta)

Yksi haastateltavista, joka oli niin sanotun Big4-yhtiön Partner ja jolla oli 23 vuotta kokemusta toi myös esiin sen, että etenkin jos konsernilla on kirjanpitoa ja muita toimintoja keskitetty ulkomaille, ei heillä usein ole ymmärrystä tai käsitystä Suomen lainsäädännöstä ja sääntelystä tilinpäätöksen aikataulusta. Monet haastateltavista myös kokivat, että

kaikki heidän asiakkaistaan eivät ole kiinnostuneita lakisääteisestä tilinpäätöksestä. Kiinnostuksen nähtiin yleisesti kumpuavan yhtiön omistajista, hallituksesta ja johdosta. Mikäli he eivät priorisoineet lakisääteisen tilinpäätöksen ajallaan valmistumista, saattoi tilinpäätös valmistua vasta lakisääteisen ajan jälkeen. Hallituksen ja johdon roolia asioiden valvonnassa korostettiin monen haastateltavan toimesta. Hallituksen tai johdon asettamat tavoitteet ja heidän osoittamansa kiinnostus tilinpäätökseen saa talousosaston priorisoidaan tilinpäätöksen valmistumista, jolloin se ei jää yhtä paljon muiden töiden jalkoihin. Hyvin käytännöllisilläkin seikoilla mainittiin olevan vaikutusta, kuten sillä, oliko hallitusten kokousten päivämäärät sovittu jo ennakolta, jolloin tilinpäätöksen aikatauluille oli määritetty selkeä takaraja yhtiön hallituksen toimesta.

Näkee yhtiöitä, joille se on se ja sama että saako ne kertomukseen maininnan, että tilinpäätös ei valmistunut ajoissa.

(Senior Manager 16 vuotta kokemusta)

Kaikki haastateltavat olivat yksimielisiä myös vieraanpääoman vaikutuksista tilinpäätösaikatauluun. Lainojen kovenantit pankeilta tai muilta tahoilta olivat keskeisin seikka vieraanpääoman aikatauluvaikutuksessa. Kovenanttiehtojen yhteydessä haastateltavat puhuivat vaatimuksesta, ja olivat kaikki sitä mieltä, että lainoittaan asettamat vaatimukset ovat yhtiön hallitukselle ja johdolle merkittäviä motivaatioita. Myös pelkkä yhtiön halu saada rahoitusta nähtiin aiheuttavan kiirettä. Tilintarkastettu tilinpäätös saattaa olla tarpeen lainarahoitusta varten myös sellaisille pienille yhtiöille, joiden ei muutoin tarvitsisi nimetä tilintarkastajaa. Heilläkin kuitenkin saattaa olla aikarajoja tilintarkastukselle.

Lainottajilla monesti on se, että se tilinpäätös pitää olla johonkin päivään mennessä palautettuna.

(Manager, 5 vuotta kokemusta)

Tilinpäätökselle kiirettä saattavat haastateltavien mukaan aiheuttaa myös yritysjärjestelyt, kuten tulossa olevat yrityskaupat tai pörssilistautumiset. Pörssilistautumisen pelkkä suunnittelu aiheuttaa haastateltavien mukaan kiireen tilinpäätökselle. Yrityskauppojakin varten tilinpäätösprosesseja haluttiin kiihdyttää, jos tilinpäätöstä tarvitaan kaupan taustatutkimusta varten. Haastateltavat toivat myös esiin, että joskus heidän asiakkaansa tarvitsevat tuoretta tilinpäätöstä mahdollisille uusille toimittajille tai asiakkailleen. Erityisesti aloilla, joissa tehdään suuria sopimuksia, saattaa asiakas olla kiinnostunut toimittajansa

kyvystä jatkaa toimintaansa Samoin toimittaja saattaa olla kiinnostunut asiakkaan kyvystä maksaa suuria laskuja joskus tulevaisuudessa.

Haastateltavat toivat myös esiin, että periaatteen tasolla heidän asiakasyritystensä taloushenkilöstö haluaisi saada tilinpäätöksensä ikään kuin pois työpöydältään mahdollisimman nopeasti. Heillä saattaa olla myös kiireellisempiä töitä, joten he eivät käytännössä voi pitää kiinni aikataulusta, eivätkä siis kykene tekemään tilinpäätöstä ja tilintarkastusta varten toimenpiteitä niin nopeasti kuin ne olisivat tarpeen tehdä tilinpäätöksen ajallaan valmistumiseksi. Mutta inhimilliseltä näkökannalta katsottuna he eivät pidä siitä, että tilinpäätös on kesken, tai tilintarkastusprosessi venyy.

Kiire tilinpäätöksen suhteen tulee taloushenkilöstölle usein esimerkiksi silloin, kun veroilmoituksen jättäminen lähestyy ja he haluavat saada tilinpäätöksen luvut varmistettua ennen sitä. Koska veroilmoituksessa ja tilinpäätöksessä tulisi olla samat luvut. Ehdotonta kiirettä aiheuttaa Patentti- ja rekisterihallituksen uhkaus poistaa asiakasyritys yritysrekisteristä, jos uutta tilinpäätöstä ei toimiteta. Patentti- ja rekisterihallituksen uhkauksesta yksi haastateltava mainitsi ”teoriassa” ja ne joiden kanssa asiasta keskusteltiin, mainitsivat, että sellainen uhkaus vaatii todella pitkää viivästystä. Yksi haastatelluista totesi myös, että käytännössä aikataulujen Patentti ja rekisterihallituksen valvonta on hyvin heikkoa eikä vaikuta kovin järjestelmälliseltä. Eräs haastatelluista huomautti, että ei ole tehokasta valvontaa sille, onko yhtiöllä tilintarkastajaa tai milloin tilinpäätös rekisteröidään kaupparekisteriin. Hän myös huomautti, että kaupparekisteriin rekisteröidyissä tilinpäätöksissä on laadun suhteen paljon vaihtelua. Haastateltava koki tilanteen epärealistisena lainkutilaisten yritysten kannalta.

Yksi haastatelluista myös mainitsi, että pitkistä viivästyksistä voi seurata negatiivista julkisuutta yhtiölle. Negatiivinen julkisuus tuskin on listaamattomissa yhtiöissä aivan yhtä herkkää, kuin listatuissa yhtiöissä, joiden tilinpäätöksiä odottaa ja lukee suuri joukko ihmisiä.

Tiivistäen voidaan todeta, että luonnollisten henkilöiden omistamissa yhtiöissä kiireellisyttä aiheuttaa osingonjako. Oikeushenkilöiden omistamissa yhtiöissä taas kiireellisintä on aina konserniraportointi. Lakisääteisen tilinpäätöksen aikataulussa taas on paljon vaihtelua. Lainat saattavat asettaa aikarajoja tilinpäätöksen valmistumiselle, mikäli lainoittajilla on ehtoja ajantasaisen tiedon saannille, tai kovenanttilaskelmien tekemiselle. Tilinpäätökset eivät ole kaikille yhtiöille tärkeitä tai priorisoituja asioita.

Kyllä mäkin oon tänä syksynä antanut kertomuksia koskien tilikautta 21 ja jopa muutama 20 vuotta koskien.

(Senior manager, 16 vuotta kokemusta)

4.3 Kyky ja resurssit tuottaa tilinpäätös ja tilintarkastus nopeasti

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että tilinpäätöstä laativan yhtiön taloushenkilöstön lukumäärä ja osaaminen vaikuttavat mahdollisuuteen saada tilinpäätös valmiiksi. Käytännössä tilinpäätöksen valmiiksi saattamiseen vaikuttaa esimerkiksi se, että taloushenkilöstössä on henkilö, jonka vastuulla tilinpäätöksen valmistuminen on. Tällainen pätevä ja motivoitunut henkilö, joka ottaa asiakseen hoitaa tilinpäätös ja tilintarkastus valmiiksi, tehostaa prosessia paljon. Tämän motivoinnin taustalta löytyy luvussa 4.2 mainittu hallituksen ja johdon toiminta, jonka tulisi näyttää esimerkkiä, ja asettaa tavoitteita tai vaatimuksia tilinpäätöksen valmistumiselle, jotta se ei jää muiden töiden varjoon.

Tilitoimistojen käyttäminen oli haastateltavien mukaan yleisempää pienissä yhtiöissä. Tilitoimiston käyttäminen ei haastateltavien mukaan ole tae taloushenkilöstön riittävästä resursoinnista tai osaamisesta. Tilitoimistojen henkilöstön riittävydessä ja osaamisessa on haastateltavien mukaan vaihtelua.

Yhtiön kirjanpidossa käytetyt järjestelmät nähtiin myös vaikuttavan tilinpäätöksen luontiin ja tarkastukseen. Toisissa järjestelmässä raporttien ja tositteiden tutkailu oli tehokkaampaa kuin toisissa. Kirjanpitojärjestelmän vaihtumiset mainittiin myös yksittäisenä tapahtumana, joka suurentaa tilintarkastajien ja taloushenkilöstön työmäärää, ja saattaa siten pidentää tilinpäätöksen julkaisun aikaa.

Mikäli yhtiön tilikausi on tyypillinen kalenterivuosi, eikä yhtiö ole tilitoimiston tärkeimpiä asiakkaita, saattaa yhtiön tilinpäätös erityisesti tällöin jäädä muiden tilitoimiston kiireiden alle. Sama ilmiö näkyy haastateltavien mukaan myös tilintarkastuspuolella. Koska niin monella asiakkaalla on tilikautena kalenterivuosi, joutuvat tilitoimistojen ohella myös tilintarkastajat väistämättä tekemään valintoja siinä, mikä asiakas on kiireisin. Kysymykseen siitä, kuinka paljon aikatauluista neuvotellaan asiakkaiden kanssa, haastateltavat antoivat hieman erilaisia vastauksia. Osa koki sellaisen neuvottelemisen olevan harvinaista ja osan mielestä se oli melko tavanomaista. Neuvotteluja käytiin kuitenkin enemmän niiden yhtiöiden kanssa, joiden tilikausi oli kalenterivuosi.

Kyllä se käytännössä vaikuttaa, koska kevät on kuitenkin kirjanpitäjille ja tilintarkastajille kiireisintä aikaa. Siinä ei sitten ehkä voida kaikkia kalenterivuoden tilinpäätöksiä tarkastaa just silloin kun asiakas haluaisi.

(Partner 23 vuotta kokemusta)

Yksi haastateltavista huomautti myös, että he laskuttavat työstä enemmän alkuvuonna. Valitsemalla muun tilinpäätösajan kuin vuodenvaihteen, yhtiö sai tilintarkastuksen nopeammin ja halvemmalla. Joskin tähän lisättiin, että jotkin kulut kasautuvat kalenterivuositain, jolloin poikkeava tilikausi aiheuttaa enemmän työtä jaksotusten teossa ja tarkastuksessa.

Haastatteluissa kysyttiin tilintarkastajilta, mitkä seikat uudessa asiakkaassa herättävät ajatuksia tilinpäätöksen aikataulusta. Tässä yhteydessä monet haastateltavat mainitsivat aiemman tilinpäätöksen allekirjoituspäivän. Jos tilinpäätös oli edellisvuonna valmistunut tiettyyn aikaan, on todella todennäköistä, että samaan aikatauluun pyritään myös kuluvana vuonna. Tilinpäätösten valmistumisajat eivät juurikaan vaihtele vuosien välillä yhdessä yhtiössä. Yksi haastateltava mainitsi edellisen tilintarkastajan kanssa käytävän keskustelun. Hän koki saavansa keskustelussa kuvan yhtiön kirjanpidon laadusta ja yhtiön toiminnasta ylipäänsä. Yhtiöiden tilinpäätöksen tekoprosessi on siis jossakin määrin rutiininomainen toimenpide, joka tehdään samankaltaisena eri vuosina.

Yhtiön normaalit rutiinit olivat merkittävä seikka, jotka vaikuttivat tilinpäätöksen aikataulun mahdollisuuksiin. Tätä asiaa muotoiltiin hieman eri samoin, mutta samoin tarkoituksin useissa haastatteluissa. Tutkielmaa varten läpikäydyssä aikaisemmassa kirjallisuudessa ei ollut mainittu rutiinien merkitystä. Esimerkiksi jos yhtiö teki niin sanotun ”clousuksen” eli valmisti tuloksen ja taseen joka kuukauden tai kvartaalin lopusta, se nopeutti merkittävästi myös vuosittaisen tilinpäätöksen valmistumista, kun tuloksen ja taseen tekemiseen oli enemmän rutiinia ja valmiita käytäntöjä.

Normaalin rutiinin rikkova tapahtuma kasvattaa työmäärää ja saattaa vaikuttaa aikatauluun. Esimerkkinä yksi haastateltava kertoi, että asiakkaan kirjanpitojärjestelmän vaihtuminen aiheutti ylimääristä työtä, kun tietoja pitikin kerätä kahdesta järjestelmästä yhden sijaan. Rutiinin voi myös rikkoa jonkun avainhenkilön sairastuminen tai muu vastaava, mitkä etenkin pienissä yhtiöissä ovat isoja haasteita aikataulussa pysymiselle. Rutiinit voi katkaista myös tilitoimiston vaihto tai muun-taloushenkilöstön vaihtumiset, koska uusilla

henkilöillä ei ole yhtä syvällistä tuntemusta kyseisen yhtiön asioista, eivätkä siksi saa töitään tehtyä yhtä tehokkaaksi.

Rutiinin puutteen näki haastateltavien mukaan hyvin vasta perustetuissa yhtiöissä, joissa ei vielä ollut ymmärrystä siitä, milloin tilinpäätöksen tulisi olla valmis ja mitä sen laatiminen vaatii. Rutiinin saattaa rikkoa myös jokin muu yllättävä seikka, kuten Ukrainan sota, jolla on haastateltavien mukaan ollut suuria vaikutuksia joidenkin yhtiöiden toimintaan ja tulevaisuuteen. Yhtiön tilanteen suuri muutos ennen tilinpäätöksen valmistumista saattaa aiheuttaa paljon uutta pohdittavaa ja tehtävää prosesseihin.

Sellainen voi siirtää aikataulua esimerkiksi sen takia, että tarvitsee ratkaista yhtiön likviditeettiin liittyviä asioita.

(Partner, 17 vuotta kokemusta)

Haastateltavat katsoivat, että toimijoiden puutteelliset taidot näkyvät tilintarkastajille esimerkiksi useina tilinpäätösversioina, kun tilinpäätöksen laatijat tekevät virheitä. Tilinpäätöksen tekijöiden osaamisen puutteet siis saattavat hidastaa prosessia. Virheet kirjanpidossa ja tilinpäätösdokumentissa olivat tilintarkastajien mukaan myös sellaisia, että ne prosessin pidentämisen lisäksi aiheuttavat lisätyötä.

Tilinpäätöksen tekijöiden priorisoinnit, joita käsiteltiin 4.2 luvussa, olivat myös selkeä seikka, joka vaikutti resursseihin, joilla tilinpäätös valmistuu. Esimerkiksi uhattu toiminnan jatkuvuus saattaa pitää taloushenkilöstöä kiireisenä rahoitusjärjestelyjen kanssa tai maksuliikenteen pohtimisessa. Ymmärrettävästi tilinpäätös ei ole kiireisin asia, jos yhtiössä pohditaan, mistä saadaan rahat seuraavaan palkanmaksuun.

Yksi haastatelluista Partnereista, jolla on 23 vuotta kokemustaalalta toi myös esiin, että koko taloushallinnon alalla on pula pätevistä työntekijöistä. Työntekijöiden pula näkyy niin tilitoimistoissa, tilinpäätöksiä laativissa yhtiöissä kuin tilintarkastusyhteisöissäkin. Erityisesti henkilöstön puute näkyi hänen mukaansa kevään kiireaikana, jolloin ei ole varaa esimerkiksi asiakkaan virheisiin ilman, että aikataulut kärsisivät, koska kaikilla on jo paljon töitä valmiiksi.

Teknologiset muutokset ovat haastattelujen perusteella tuoneet helpotusta aikataulujen pullonkauloihin. Esimerkkinä mainittiin sähköiset allekirjoitukset, joiden myötä pöytäkirjoja ja tilinpäätöksiä ei tarvitse kierrättää allekirjoitettavana fyysisenä kopiona. Nämä

ovat haastattelujen mukaan olleet aikaisemmin joskus viimeinen valmistumista hidastava seikka tilinpäätöksissä.

4.4 Tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen vaatima työmäärä ja sen viemä aika

Tilinpäätöksen aikataulujen osa-alueista eniten hajontaa vastauksissa aiheuttivat tilinpäätösprosessiin työläyteen vaikuttavat seikat. Haastateltavilta kysyttiin: onko tilinpäätöksen tuloksessa tai taseessa jokin kohta, joka olemassa ollessaan vaikuttaisi aikatauluihin. Yksi haastateltava toi esiin, että todella nopeat raportointiajat saattavat olla tilintarkastajille mahdottomia, koska he pyytävät asiakkaan pankeilta suorat vahvistukset pankkitilien saldoista tilinpäätöshetkeltä ja niitä saattaa joutua odottamaan. Useat haastateltavat toivat esiin, että erät, joiden kirjaaminen vaatii harkintaa ja ennustamista, saattavat vaatia paljon aikaa. Esimerkkinä mainittiin lakitapaukset tai ulkopuolisten asiantuntijoiden lausunnot, joiden odottaminen saattaa olla tarpeen tilinpäätöksen laadinnassa. Näistä harkinnanvaraisista eristä myös mainittiin, että niihin suhtaudutaan eri tavoin eri yhteisöissä, toiset kirjaavat erän arvionvaraisena, toiset odottavat, että summaan saadaan vahvistus, vaikka tilinpäätös venyisi sen takia.

Yksi haastattelukysymyksistä koski laskentaperiaatteita, kuten harkinnanvaraisuutta tai tuloutuksen luonnetta. Esimerkkinä kysymyksessä toimi osatuloutus. Vastauksissa kaikki olivat yksimielisiä siitä, että harkinnanvaraisuus pidentää työn kestoa. Sen sijaan kaikki haastatellut eivät nähneet sen koskevan osatuloutusta. Muiden näkemyksestä poikennut haastateltava perusteli osatuloutuksen vaikutuksen puutteen siten, että osatuloutusta on yleensä mahdollista tarkastaa laajalti jo ennen tilikauden päättymistä, minkä takia ne eivät ole viimeisiä esteitä tilinpäätöksen aikataulussa. Asiasta eri mieltä olleet taas näkivät osatuloutuksen olevan työläs sen arvionvaraisuuden ja erityislaatuisuuden vuoksi. Yksi haastateltava totesi myös, että yleensä tilinpäätöserät ja laskentaperiaatteet ovat samat vuodesta toiseen, jolloin niiden teko on rutiininomaista. Niiden tekoon on siten osattu valmistautua jo ennalta. Tässä kohdin tulevat siis taas esiin luvussa 3.3 käsitellyt rutiinit. Haastateltavat tulkitsivat, että mikäli laskentaperiaatteissa tapahtui muutos, saattoi se aiheuttaa viivettä tilinpäätökselle, koska se poikkesi rutiineista.

Yhtiöiden laatimat monimutkaiset sopimukset, joissa oikeudet ja velvoitteet eivät mene aivan normaaleja linjoja noudattaen, mainittiin seikoiksi, jotka aiheuttavat usein päänvai-
vaa. Erityisesti mikäli erikoiset sopimukset ovat suuria ja lähellä tilikauden katkoa, ai-
heutti niiden jaksottaminen paljon pohdintaa. Nämä ovat siis lähellä laskentaperiaatteita,
siltä osin, että molemmat liittyvät tapaan, jolla transaktioita kirjataan euroiksi tilinpäätök-
seen. Jos ne eivät ole taloushenkilöstölle ja tilintarkastajalle ennestään tuttuja, voi niiden
selvittämiseen kulua aikaa.

Laskentaperiaatteista toiminnan jatkuvuuden epävarmuus nähtiin aiheuttavan työtä, jota
ei välttämättä ole mahdollista suorittaa nopeasti. Esimerkiksi toiminnan jatkuvuuden pe-
rusteleminen saattaa vaatia neuvottelua ja perusteluita tilintarkastajan ja heidän asiak-
kaidensa välillä. Toiminnan jatkuvuuden epäselvyyden nähtiin olevan yleensä ainutker-
taista, mikä taas rikkoo aiemmin läpikäytyt rutiinit.

Seikka, joka mainittiin usein tilinpäätösviivettä pidettävänä eränä, olivat suuret siirtyvät
erät. Niiden oikeellisuuden varmistamiseen saatetaan joutua odottamaan laskuja tai muita
dokumentteja. Aikaa pidensi myös tulonlähteiden moninaisuus. Monesta lähteestä tule-
vien tuottojen tarkastus käytännössä lisää liikevaihdon tarkastuksen työn määrän, koska
toimenpiteet joudutaan tekemään erillisinä ja erilaisina kullekin olennaiselle tulon läh-
teelle. Tulonlähteiden määrä monimutkaistaa yhtiön toimintaa ja siten tilinpäätöksen ja
tilintarkastuksen laatimista. Samanlaista moninaisuuden vaikutusta ei tuotu esiin menojen
yhteydessä.

Yksi haastatelluista mainitsi suuren vaihto-omaisuuden olevan usein haastava erä, koska
sen arvostuksen ja olemassaolon varmentamiseen kuluu usein paljon aikaa. Erityisesti
mainittiin, että vaihto-omaisuuden arvostuskysymys on toisinaan hankala, ja työläs var-
mentaa. Toiset haastateltavat eivät nähneet vaihto-omaisuutta erityistä viivästystä aiheut-
tavana eränä. Näiden eroavien näkökantojen syystä ei tutkielman yhteydessä saatu sel-
keyttä. Mahdollisesti eri tarkastajilla on kokemusta erilaatuisista vaihto-omaisuuksista,
joiden myötä heillä on erilaiset käsitykset sen haasteista.

Toisena yksittäisenä erityisenä eränä mainittiin myyntisaamiset, koska niiden tarkastami-
nen on työlästä. Yksi henkilö mainitsi myös liikevaihdon, mutta näki sen olevan hyvin
sidoksissa varaston ja myyntisaamisten tarkastukseen. Myyntisaamisissa lienee sama on-
gelma kuin aiemmin mainituissa rahoissa ja pankkisaamisissa. Lähinnä että ne vaativat toi-
menpiteitä kolmansilta osapuolilta talousosastoon ja tilintarkastajaan nähden, jolloin

niiden kiirehtiminen ei välttämättä ole talousosaston tai tilintarkastajien toimestaan mahdollista.

Varaukset nähtiin olevan usein poikkeuksellisia eriä, joiden teko ei ole aivan yhtä suoraviivaista kuin monien muiden tilinpäätöserien. Varauksissa on samoja piirteitä kuin esimerkiksi toiminnan jatkuvuudessa ne vaativat harkintaa ja siten neuvotteluja taloushenkilöstön ja tilintarkastajan välillä.

Myös kannattavuuden nähtiin yleisesti olevan yhteydessä pidempään raportointiaikaan, joskin se liitettiin laajasti yhteen toiminnan jatkuvuuden periaatteen kanssa. Toisaalta yksi haastateltava mainitsi, että kannattavissa yhtiöissä on yleensä paremmat prosessit ja vähemmän maksuvaikeuksia tai muuta taloushenkilöstön aikaa vievää ad hoc -työtä. Samaan aikaan vaikeassa taloudellisessa tilanteessa olevilla yhtiöillä on tiukemmat resurssit ja siten vähemmän vaihtoehtoja aikatauluissa. Erityisesti tilanne, jossa oma pääoma on menetetty, aiheutti yhden haastateltavan mukaan paljon tilanteita, joissa keskusteltiin asiakkaan kanssa erilaisista eristä, sillä yhtiöt koettavat kaikin keinoin välttää oman pääoman menettämisen rekisteröinnin kaupparekisteriin.

Haastateltavat toivat myös esiin, että tilinpäätöksen laatijoiden puutteelliset taidot aiheuttavat tilintarkastajille ylimääräistä työtä, mikä viivyttää prosessia. Esimerkkejä kirjanpidon laadusta haastatteluissa olivat hyvät tase-erittelyt, tilinpäätösdokumentin huolellinen laatiminen ja oikeat liitteet kirjauksille. Yksi haastateltava koki myös, että kirjanpitäjät haluavat tilintarkastajan tulevan tarkastamaan kirjanpitoa jo ennen kuin kaikki tilinpäätökseen liittyvä oli valmiina, mikä aiheutti hänen näkemyksensä mukaan ylimääräistä työtä. Laadukas ja oikein oleva kirjanpito siis nopeuttaa tilintarkastajankin työtä, ja mahdollistaa näin nopeamman tilinpäätöksen julkaisun.

Murrettujen tilikausien, eli tilikausien, jotka eivät olleet kalenterivuosia, mainittiin aiheuttavan hieman enemmän työtä, kuin kalenterivuoden mukaiset, koska työnantajasuoritusten tarkastuksessa jouduttiin katsomaan kahden erillisen vuoden jaksotuksia. Nämä aiheuttavat siten suuria siirtoeriä, joiden mainittiin jo aikaisemmin tässä luvussa olevan hitaita tilinpäätöksen eriä tarkastaa. Työnantajasuoritukset mitataan kalenterivuosissa, jolloin ne eivät satu yksin murrettujen tilikausien kanssa. Tämä seikka hieman kompensoi sitä, että luvussa 4.3 mainittiin että yhtiöt joutuvat kilpailemaan tilitoimistojen ja tilintarkastajien ajasta muiden kanssa, mikäli tilikausi on suosittu kalenterivuosi.

Yhtiön liiketoiminnan luonteeseen saattaa liittyä suuret yksittäiset lähtevät tai saapuvat laskut. Tällaisissa tapauksissa yksittäisten merkittävien laskujen tai sopimusten odottaminen saattaa vaikuttaa tilinpäätöksen aikatauluun. Toisaalta laskut voidaan kirjata joskus myös harkinnanvaraisesti. Pienyhtiöissä on kuitenkin tyypillisempää, että harkintaa ei käytetä, vaan asioiden odotetaan ensin varmistuvan ennen kuin kirjaukset tehdään.

Erimielisyydet tilinpäätöksestä eli esimerkiksi vakionuotoisesta tilintarkastuskertomuksesta poikkeavat tilintarkastuskertomukset olivat haastateltavien mukaan syitä, jotka saattavat viivyttää prosessia. Näistä joudutaan ensin tiedottamaan asiakasta, ja antamaan heille mahdollisuus korjata tilanne. Erimielisyyksiä nousi haastattelujen pohjalta esiin erityisesti tilanteissa, joissa erimielisyydet saattoivat johtaa omanpääoman menettämiseen, ja siten pakottaa yhtiötä rekisteröimään pääoman menetyksen julkiseksi kaupparekisteriin.

Yksi haastatelluista mainitse erikseen myös tilinpäätöksen koon eli sen kuinka laaja-alainen tilinpäätös on. Esimerkiksi toimintakertomusta tai rahoituslaskelmaa eivät kaikki yksityisyrietykset laadi, jolloin yhtiöt ne joutuvat tekemään vähemmän työtä tilinpäätöksen eteen. Konsernien tytäryhtiöiden emoyhtiöille tekemät raportit vaativat myös aikaa yhtiön taloushenkilöstöltä ja toisinaan myös tilintarkastajalta. Näiden töiden voidaan pidentävän lakisääteisen tilinpäätöksen raporttiaikaa, koska ne ovat yleensä kiireisempiä kuin yksityisen tytäryhtiön lakisääteinen tilinpäätös, ja siksi ne tehdään ennen lakisääteistä tilinpäätöstä.

Yksi haastateltu Partner, jolla on 33 vuoden kokemus näki, että tilintarkastajalla on mahdollisuus vaikuttaa kirjanpidon laatuun ja aikaan. Esimerkin hän kertoi merkittävästä julkissektorin asiakkaastaan, jossa hän oli yhdessä hallituksen kokouksessa kehottanut hallitusta olemaan allekirjoittamatta tilinpäätöstä. Sen jälkeen samassa yhtiössä oli aina kirjanpito ajallaan ja kunnossa.

5 Johtopäätökset ja tulosten tarkastelu

5.1 Pohdintaa aikaisemmasta tutkimuksesta

On hyvin mahdollista, että tässä tutkielmassa ei ole kyetty esittelemään selvityksen kannalta kaikkia oleellisia tutkimuksia. On mahdollista, että useissa julkaisematta jääneissä tutkimuksissa olisi ollut tässä tutkimuksessa esitettyjä korrelaatioita tai kausaaliteetteja vastaan asettuvia tutkimustuloksia, mutta ne eivät ole päätyneet julkaistaviksi, koska niissä ei olla löydetty esimerkiksi mitään olennaisia korrelaatioita tai niissä ei ole kyetty vahvistamaan asetettuja hypoteeseja. Tämän seikan toivat esiin tutkimuksessaan Habib ym. (2018, 30), ja seikka pätee myös tähän tutkielmaan.

Tutkielmassa olleissa muuttujissa vain harvasta oli keskenään päinvastaisia näkemyksiä, siten, että niiden korrelaatio olisi ollut toisaalla positiivinen ja toisaalla negatiivinen. Esimerkiksi tällaisia olivat tilinpäätöspäivä (Dyer & McHugh 1975; Knechel & Payne 2001; Abbott ym. 2012; Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018; Masoud ym. 2021), tilintarkastuspalkkion koko (Abbott ym. 2012; Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018) sekä tilintarkastusstrategian struktuurisuus (Williams & Dirsmith 1988; Bamber ym. 1993). Usein tutkimukset tulivat joko samaan tulokseen jonkin muuttujan vaikutuksesta, tai tutkimuksissa ei löydetty merkittävää korrelaatiota (Dyer & McHugh 1975; Kross 1981; Chambers & Penman 1984; Williams & Dirsmith 1988; Bamber ym. 1993; Knechel & Payne 2001; Karim & Ahmed 2006; Abbott ym. 2012; Alkhatiba & Marjib 2012; Schmidt & Wilkins 2013; Sharma ym. 2017; Abernathy ym. 2018; Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018; Oussii & Tatak 2018; Glioric ym. 2019; Khoo ym. 2020; Yuliusman ym. 2020; Masoud ym. 2021; Singh ym. 2022). Kaikkia esiteltyjä muuttujia ei tutkittu kaikissa tutkielman lähteinä olleissa tutkimuksissa (Dyer & McHugh 1975; Kross 1981; Chambers & Penman 1984; Williams & Dirsmith 1988; Bamber ym. 1993; Knechel & Payne 2001; Karim & Ahmed 2006; Abbott ym. 2012; Alkhatiba & Marjib 2012; Schmidt & Wilkins 2013; Sharma ym. 2017; Abernathy ym. 2018; Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018; Oussii & Tatak 2018; Glioric ym. 2019; Khoo ym. 2020; Yuliusman ym. 2020; Masoud ym. 2021; Singh ym. 2022). Mahdollisesti aikatauluun liittyviä muuttujia onkin lopulta niin paljon, että ne eivät ehkä mahdukaan samaan tutkimukseen, mikä taas vaikeuttaa muuttujien keskinäisten suhteiden arviointia.

Mahdollisten muuttujien valtava määrä aiheuttaakin suuren taustahälyongelman, kun kaikkien muuttujien suhteita ei saada samaan tutkimukseen. Tällöin on riskinä, että tuloksia tutkitaan väärin. Tutkielman taulukot yksi ja kaksi sisältävät 28 erillistä muuttujaa, vaikka niissä on jo yhdistetty tutkimuksia yleisten teemojen alle. Taulukot on lisäksi tehty erittelemättä vaikuttaako muuttuja tilinpäätöksen vai tilintarkastuksen julkaisuaikaan, joskin ei ole oletettavaa, että ne olennaisesti eroaisivat toisistaan.

Yhä edistyneemmät teknologiat ovat osaltaan mahdollistamassa entistä nopeampaa raportointia. Tänä aikana vaikuttaisi siis olevan kysyntää yhä syvemmälle menevälle aikataulujen tutkimukselle. Tilinpäätösten aikatauluja pohtiessa on hyvä muistaa, ettei nopeammin tehty tilinpäätös aina tuota parempaa tulosta. Tilinpäätöksen muita toivottuja ominaisuuksia käsiteltiin luvussa yksi. Esimerkiksi jos tilinpäätöksen aikataulu minimoitaisiin tekemällä paljon virheitä jaksotuksissa, siirtoerissä ja tulouttamisissa, heikentäisi se tilinpäätöksen laatua ja saisi siten sidosryhmät tekemään väärä johtopäätöksiä tai toimia. Nopeampi tilinpäätösaikataulu osoitettiin olevan myös kalliimpi tutkielman haastattelussa. Omistajien toivoman pääomakustannusten laskun siirtyminen kokonaan taloushenkilöstön ja tilintarkastajien palkkoihin ei aja omistajien etua. Optimaaliseen valmistumisaikaan vaikuttavat varmasti ne muuttujat, joista tutkimukset olivat löytäneet korrelaatioita valmistumisaikataulun kanssa. Erityisesti nopeuden kysyntään ja tarjontaan vaikuttaneet seikat ovat varmasti mukana johdon laskelmissa, kun pohditaan minkälainen aikataulu olisi juuri heidän yhtiölleen sopiva.

5.2 Pohdintaa haastatteluista aikaisemman tutkimuksen valossa

Tutkielman empiirisen osion ja aiemman kirjallisuuden välillä on kaksi keskeistä eroa. Aiempi tutkimus on vahvasti keskittynyt tutkimaan kvantitatiivisin menetelmin listattujen yhtiöiden aikatauluja (Dyer & McHugh 1975; Kross 1981; Chambers & Penman 1984; Whitred & Singer 1984; Ashton ym. 1986; Williams & Dirsmith 1988; Bamber ym. 1993; Knechel & Payne 2001; Karim & Ahmed 2006; Abbott ym. 2012; Alkhatiba & Marjib 2012; Schmidt & Wilkins 2013; Abernathy ym. 2014; Ghafran & Yasmin 2017; Sharma ym. 2017; Abernathy ym. 2018; Baatwah ym. 2018; Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018; Oussii & Tatak 2018; Brockman ym. 2019; Dong ym. 2018; Glioric ym.

2019; Khoo ym. 2020; Yuliusman ym. 2020; Masoud ym. 2021; Singh ym. 2022), kun taas tämä tutkielma tutki ennen kaikkea listaamattomien yhtiöiden aikatauluja kvalitatiivisella otteella. Empiirinen haastatteluaineisto toi esiin, että listaamattomissa yhtiöissä korostuvat seikat, joita ei aikaisemmassa tutkimuksessa ollut mitattu, kuten hallituksen vaikutus talousosaston töiden priorisoinnissa. Haastattelujen pohjalta on mahdollista väittää, että eri yhtiöissä tilinpäätöstä priorisoidaan täysin eri tasoilla. Esimerkkinä toteamus siitä, etteivät kaikki asiakkaat välitä, vaikka saisivat tilintarkastuskertomukseen maininnan tilinpäätöksen myöhästymisestä. Haastateltavat toivat esiin, että esimerkiksi osingonjakohalut saattavat aiheuttaa tilinpäätöksen kiireellisyyden. Sitä ei tullut esiin aiemmasta kirjallisuudessa, eikä se ehkä olekaan kovin keskeinen seikka listatuissa osakeyhtiöissä.

Ghafran & Yasmin (2016, 22), Habibi ym. (2018, 33), Abernathy ym. (2014, 290) tutkivat yhtiöiden avainhenkilöiden laskentaosaamisen vaikutusta tilinpäätösten aikatauluihin. Schmidt & Wilkins (2013, 211) tutkivat henkilöiden vaikutusta tilinpäätöstietojen korjaamiseen. Baatwah ym. (2018) tutkivat henkilöiden vaikutusta tilintarkastuksen viiveeseen. Haastatteluiden pohjalta hallituksen ja johdon laskentaosaaminen ei ole merkityksentöntä. Aikatauluihin vaikuttaa kuitenkin enemmän avainhenkilöiden ymmärrys vastustaan hallinnon ylläpitämisessä ja motivaatio hoitaa velvoitteensa kunnolla ja ajoissa. Nämä ovat myös seikkoja, joissa yhtiöiden välillä on haastattelujen perusteella eroja.

Aikaisempi kirjallisuus havaitsi, että keskittynyt omistusrakenne pidensi tilintarkastusviivettä (Habib ym. 2018). Tämä seikka tuli esiin myös haastatteluissa. Esimerkiksi konsernien tytäryhtiöiden lakisääteiset tilinpäätökset eivät useinkaan ole kovin kiireisiä tai nopeita. Niillä on tyypillisesti vain yksi omistaja.

Tilinpäätöksen tietyt päivämäärät tulivat esiin haastatteluissa. Tilinpäätöstä toivotaan usein veroilmoituksen jättämispäivään mennessä tai neljän kuukauden (tilinpäätöksen valmistumiselle) tai kuuden kuukauden (tilinpäätöksen julkaisulle) tilinpäätös aikavaateet lähestyessä. Näistäkään aikarajoista ei haastattelujen perusteella aina pidetä kiinni ja niiden laiminlyönti on tietyissä yhtiöissä jopa systemaattista. Samanlainen havainto oli Karimin ym. (2006) tutkimuksessa, jossa havaittiin, että lakisääteisten aikataulujen tiukennus ei nopeuttanut keskimäärin tilinpäätösten aikatauluja. Voidaankin siis väittää, että tilinpäätöksiä ei tehdä pelkästään lakisääteisten vaatimusten täyttämiseksi, vaan niitä ohjaavat monesti muut seikat.

Tilinpäätöspäivämäärän osuminen suosittuun aikaan vaikuttaa haastatteluiden pohjalta olevan useammin haitaksi aikatauluille listaamattomissa yhtiöissä. Aiempi kirjallisuus ei löytänyt yhteyttä kaikissa tutkimuksissa ja korrelaatiota oli molempiin suuntiin. Hidastavan vaikutuksen havaitsivat Dyer & McHugh (1975), Knechel & Payne (2001) ja Abbott ym. (2012). Nopeuttavan vaikutuksen havaitsivat Masoud ym. (2021). Knechel & Payne (2001) puolestaan eivät havainneet merkittävää vaikutusta tilikauden päättymispäivällä. Erityisesti pienet yhtiöt käyttävät usein tilitoimistoja, jolloin heidän tilinpäätöksensä joutuvat kilpailemaan muiden tilinpäätösten kanssa tilitoimiston resursseista. Samoin tilintarkastajat joutuvat priorisoimaan kiireisempiä yhtiöitä kiireaikaan. Listaamattomat yhtiöt jäävät tässä kilpailussa helposti listattujen tai muutoin tärkeämpien yhtiöiden jalkoihin. Siirtyvien erien selvittäminen saattaa olla haastattelujen pohjalta työläämpää murrettuja tilikausia raportoidessa. Kuitenkin haastattelujen pohjalta yhtiöt saivat nopeampaa tilintarkastusta ja tilitoimistopalveluita, mikäli raportoisivat murrettua tilikautta. Ainakin tilintarkastuksesta laskukin pienenisi, jos tilinpäätöspäivää muutettaisiin. Samaa ilmiötä ei kyetty tässä tutkielmassa varmistamaan tilitoimistopalveluille, joskin se on mahdollista.

Tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen työmäärään vaikuttavat seikat olivat pitkälti samoja sekä aiemmassa kirjallisuudessa että tämän tutkielman empiirisessä aineistossa, joskin tässä ei pyrittykään selvittämään kaikkia aiemman kirjallisuuden muuttujia. Aiempi kirjallisuus havaitsi hyvän kannattavuuden nopeuttavan (Kross 1981; Abbott ym. 2012; Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018; Glioric ym. 2019; Yuliusman ym. 2020), poikkeuksellisten tilinpäätöserien hidastavan (Bamber ym. 1993; Abbott ym. 2012), liiketoiminnan kompleksisuuden hidastavan (Bamber ym. 1993), heikon vakavaraisuuden hidastavan (Abbott ym. 2012; Alkhatiba & Marjib 2012; Glioric ym. 2019), sekä vakio-
muotoisen tilintarkastuksen nopeuttavan (Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018). Kaikkiin edellä mainittuihin saatiin vahvistus tehdyissä haastatteluissa, sillä haastateltavien käsitykset tukivat aikaisemman kirjallisuuden havaintoja.

Haastatteluiden pohjalta yllättävyys tai rutiinin puute määrittävät työmäärän vaikutuksia aikatauluun paljon enemmän, kuin pelkästään se, että tilinpäätöksessä on jotakin työlästä tai poikkeuksellisuutta. Jos sama seikka toistuu vuodesta toiseen, osataan siihen varautua ja sitä varten voidaan valmistautua. Jos tilikauden lopussa tulee jokin yllättävä tapahtuma, joka tuo mukanaan muutoksia tilinpäätökseen tai sen periaatteisiin, tällöin siihen ei osata

varautua. Tätä rutiinia tai varautumista ei olla mitattu niissä tutkimuksissa, joita tätä tutkielmaa varten luettiin. Kyseessä on siis uusi ja merkittävä löytö.

Listaamattomien yhtiöiden tilinpäätökset eivät aina sisällä rahoituslaskelmaa ja toimintakertomusta. Listaamattomien yhtiöiden tilinpäätökset eivät usein ole IFRS-standardien mukaisia, ja niissä on teoriassa vähemmän tilintarkastusriskiä. Kaikki nämä ovat seikoja, jotka kokonaisuutena pienentävät tilinpäätöksen ja tilintarkastuksen vaatimaa työmäärää verrattuna listattuihin yhtiöihin. Listaamattomilla yhtiöillä on myös sääntelyn puitteissa enemmän aikaa tilinpäätökselle. Näistä syistä niiden aikatauluihin vaikuttavat mahdollisesti muut seikat, kuin listattujen yhtiöiden aikatauluihin, kuten priorisointi tilinpäätöksen ja muiden taloushenkilöstön töiden välillä. Priorisointi ei tullut aikaisemmin esiin aikaisemmissa tutkimuksissa, ja sen kvantifiointi tutkimusta varten onkin varmasti hyvin vaikeaa.

Haastatteluissa esiin noussut rutiinien tärkeys, ja kyky valmistautua noudattavat Sharman ym. (2017) tutkimustuloksia: uusi asiakkuus aiheuttaa tilintarkastajalle ensimmäisenä vuonna enemmän työtä. Tutkielman haastatteluiden pohjalta muodostuneen kuvan pohjalta olisi voinut päätellä, että tehokkuutta muodostuu pitkästä asiakkuudesta myös muille tilintarkastustiimin jäsenille, mutta jostakin syystä tutkimus ei tätä ilmiötä kyennyt todentamaan. Mahdollisia syitä on monia, kuten se, että muut työntekijät asiakkuudessa vaihtuvat niin tiuhaan, että heidän kokemuksensa ei kerry samalla tavoin. Tutkimus on tehty Amerikan Yhdysvalloissa olevilla tilintarkastuskertomuksilla ja voi olla, että siellä vaihdetaan tiimiä laajemminkin, kun partneri vaihtuu.

Yksi haastateltava toi esiin mainehaitat tilinpäätöksen viivästymisestä. Uskoisin näiden olevan vielä huomattavasti suuremmat listatuilla yhtiöillä, joiden tilinpäätöksiä odottaa varmasti suurempi joukko ihmisiä kuin listaamattomien yritysten tilinpäätöstä. Mainehaittoja ei aikaisemmissa tutkimuksissa ollut juuri käsitelty. Eikä tätäkään muuttujaa kyetä helposti kvantifioimaan. Maineen toi haastatteluissa esiin vain yksi henkilö. Muut haastatellut eivät asiaa joko muistaneet tuoda esiin, tai eivät sitä pitäneet merkittävänä.

Yhdessä aikaisemmassa tutkimuksessa selvitettiin, miten tilintarkastajien kauden tilikauden aikainen työ vaikuttaa aikatauluihin. Tutkimuksissa havaittiin, että kattava kauden aikainen tarkastus nopeutti tilinpäätöksen julkaisua. (Knechel & Payne 2001.) Monissa haastatteluissa tuli esiin, että eri eriä on mahdollista tarkastaa eri kattavuudella jo tilikauden aikana. Joitakin eriä voidaan tarkastaa kattavasti, toisia taas ei käytännössä voida

tarkastaa ennen tilikauden päättymistä, koska ne lasketaan vain kerran vuodessa. Kukaan haastatelluista ei kiistänyt Knechelin ja Paynen (2001) tutkimusta, vaan pikemmin antoivat hieman syvyyttä heidän tulokselleen selventämällä mistä erot kauden aikaisen tarkastuksen kattavuudessa saattavat johtua.

Aikaisemman kirjallisuuden esittelyssä tuotiin esiin monia seikkoja, jotka liittyivät tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön vaikutukseen tilinpäätöksen aikataululle. Empiirisen aineiston luonteen ja tutkielmassa käytettyjen lähteiden vuoksi katsottiin parhaaksi olla sisällyttämättä aikatauluihin vaikuttavia seikkoja tämän tutkielman yhteydessä tehtyihin haastatteluaiheisiin, koska haastateltavat olisivat olleet jäävejä kertomaan asiasta. Haastateltavat toivat kuitenkin esiin tilinpäätöspäivää käsiteltäessä, että he eivät ehdi tarkastaa kaikkien halukkaiden yhtiöiden tilinpäätöksiä silloin, kun heidän asiakkaansa haluavat. Erityisesti ongelma korostuu kalenterivuoden tilikautta noudattaville yhtiöille.

Tämän tutkielman kolmas keskeinen havainto on se, ettei tilinpäätösten aikatauluilla ole aina väliä. Haastatteluiden pohjalta lakisääteinen tilinpäätös ei kiinnosta kaikissa yhtiöissä, ja vielä vähemmän sen aikataulun kiirehtiminen. Tätä ei mikään aikaisempi tutkimus ole havainnut. Eikä sitä olla mainittu missään muuallakaan.

6 Tutkielman arviointi

6.1 Tutkielman luotettavuus ja rajoitteet

Tämä tutkielma on tehty pro gradu -työksi, ja sillä mittakaavalla, jota se edellyttää, ja lukijan olisi hyvä suhtautua työhön sen mukaisella skeptisyydellä. Tutkielmassa on lopulta haastateltu vain hyvin rajattua joukkoa ihmisiä. Haastateltavilla on vahvasti tilintarkastukseen painottuva kokemus ja näkemys listaamattomien yhtiöiden tilinpäätösten aikatauluista. Haastattelut ovat myös lopulta vain haastateltavien henkilöiden mielipiteiden tai luulojen varassa, eli se että joku haastateltava on kokenut jonkin asian vaikuttavan tilinpäätösten aikatauluihin, ei välttämättä tarkoita, että seikoista löytyisi korrelaatiota kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisen haastatteluaineiston haittana on otannan pienuus. Yksittäisen henkilön näkemys ja kokemus saa suuremman roolin kuin isojen otantojen määrällisissä tutkimuksissa. Silti se sama seikka on ikään kuin etu: tällaisen aineiston avulla on mahdollista antaa tutkimuksessa niin sanotulle kentälle ääni. Aineistossa haastateltavat pääsivät tulkitsemaan omaa toimintaansa ja miettimään erilaisia syy- ja seurausvaihtoehtoja tilinpäätöksen aikatauluille.

Kvalitatiivisia tutkimuksia ei tätä tutkielmaa varten löydetty. Listaamattomien yhtiöiden aikatauluja ei käsitelty kuin yhdessä tutkimuksessa, joka tätä tutkielmaa varten löydettiin. Tätä aihealuetta on siis tutkittu vähän ja sen vuoksi on mahdollista, että tässä tutkielmassa ei ole käsitelty kaikkia relevantteja seikkoja.

Tutkielma ei kartoittanut haastatteluissaan kaikkia muuttujia, joita aikaisempi kirjallisuus oli mitannut listatuista yhtiöistä, koska haastatteluista olisi tullut liian pitkiä haastateltaville. Se, että kaikkia muuttujia ei läpikäyty keskusteluissa, saattoi jättää aukkoja, joita haastateltavat eivät vain muistanee tuoda esiin avoimissa kysymyksissä.

Tutkielma tehtiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisiä periaatteita noudattaen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Aineisto kerättiin ja tallennettiin eettisesti. Tutkielman aineisto kerättiin haastateltavien suostumuksella, ja se ei sisällä henkilötietoja, tai muuta vastaavaa materiaalia.

Tutkielman tavoitteena oli kartoittaa listaamattomien yhtiöiden tilinpäätöksen julkaisuun vaikuttavia seikkoja. Tutkielman aihealue rajattiin onnistuneesti, empiirinen aineisto sopi hyvin esitettyyn tutkimuskysymykseen. Aiheella on uutuusarvoa, sillä vastaavia

tutkimuksia ei olla aikaisemmin tehty. Aihealueesta löydettiin uutta tietoa, jota aikaisempi tutkimus ei ole kyennyt löytämään.

Aiheesta aikaisemmin tehty tutkimus ei täysin vastaa tätä tutkielmaa. Aikaisemmat tutkimukset käsittelivät pääosin listattujen yhtiöiden tilinpäätöksien ja tilintarkastusten aikatauluihin vaikuttavia seikkoja (Dyer & McHugh 1975; Kross 1981; Chambers & Penman 1984; Whitred & Singer 1984; Ashton ym. 1986; Williams & Dirsmith 1988; Bamber ym. 1993; Knechel & Payne 2001; Karim & Ahmed 2006; Ball ym. 2008; Abbott ym. 2012; Alkhatiba & Marjib 2012; Schmidt & Wilkins 2013; Abernathy ym. 2014; Ghafran & Yasmin 2017; Sharma ym. 2017; Abernathy ym. 2018; Baatwah ym. 2018; Knechel & Payne 2001; Khoufi & Khoufi 2018; Oussii & Tatak 2018; Brockman ym. 2019; Dong ym. 2018; Glioric ym. 2019; Khoo ym. 2020; Yuliusman ym. 2020; Masoud ym. 2021; Singh ym. 2022). Nämä tutkimukset olivat kuitenkin parasta, mitä tämän aiheen piirin tutkielmaan oli mahdollista löytää. Pieni irrallisuus tutkielman aiheen ja viitekehyksen välillä on valitettavaa, mutta enempää tietoa juuri listaamattomien yhtiöiden aikatauluista ei löytynyt tähän tutkielmaan.

6.2 Jatkotutkimuskohteet

Jatkotutkimukset voisivat syventää ymmärrystä listaamattomien yhtiöiden aikataulujen muodostumisesta tekemällä haastatteluja näiden yhtiöiden omistajille, hallituksille, johdolle ja talousosastojen henkilöstöille. Toisaalta tutkimusta voisi tehdä myös kvantitatiivisin menetelmin, kun tämä tutkimus on kartoittanut mahdollisia muuttujia, jotka vaikuttavat listaamattomien yhtiöiden tilinpäätösaikatauluihin. Kvantitatiiviseen tutkimukseen aineistoa saisi Patentti- ja rekisterihallitukselta, koska listaamattomien yhtiöiden tilinpäätökset rekisteröidään sinne. Muuttujista osa, kuten osinkojen maksuhalukkuus, on sellaisia, että niitä on mahdollista mitata kvantitatiivisella tilinpäätösaikataulujen ja tilinpäätösten keskenään vertaamisella, kunhan vuosia on useampia, jotta maksetut osingot voidaan todentaa.

Toisaalta taas esimerkiksi talousosaston rutinoitumisen tason mittaaminen kvantitatiivisella menetelmällä ei ole aivan yhtä yksinkertaista. Mahdollisesti yksi toimiva, mutta ei täydellinen tapa, olisi katsoa monelta vuodelta onko tilinpäätöksissä jotakin poikkeuksellista ja sen jälkeen selvittää, kuinka pitkiä raportointiajat ovat olleet. Toisaalta tämä

menetelmä ei välttämättä tavoita kaikkia mahdollisia rutiinit rikkovia tapahtumia. Rutiinien mittaamiseen voisi siis ensin tehdä lisäkartoitusta kvalitatiivisin haastatteluin yhtiöiden talousosastoille, jotta mahdollisesti löydettäisiin keinoja rutiinien mittaamiseen.

Lisäksi listattujen yhtiöiden osalta jatkotutkimusta voisi tehdä kvalitatiivisin menetelmin haastattelemalla tilintarkastajia ja taloushenkilöstöä, jotta saataisiin hyvä käsitys viitekehysessä esitettyjen tutkimusten tulosten merkityksestä. Esimerkiksi haastatteluissa voitaisiin nostaa aiempien tutkimusten tuloksia esiin haastateltaville ja pyrkiä selvittämään, mitkä muuttujista ovat sellaisia, jotka todella ajavat tilinpäätöksen tai tilintarkastuksen aikataulua, ja mitkä puolestaan ovat sellaisia, jotka vain korreloivat jonkin todellisen aikataulun veturin kanssa, aiheuttaen vääriä tulkintoja aikatauluja määrittävistä seikoista.

Ballin, Robinin ja Sadkan (2008) tutkimus selvitti, vaikuttaako eri maissa pääomamarkkinoiden painottuminen omanpääoman tai vieraanpääoman ehtoiseen rahoitukseen siihen, kuinka nopeaa tilinpäätöksen raportointi on. Aiheesta olisi myös mahdollista tehdä tutkimus yksittäisten yhtiöiden tasolla. Tutkimuksessa voitaisiin mitata pääomarakenteen vaikutusta raportointiaikaan.

Yksi mahdollinen jatkotutkimuksen malli olisi empiirinen tutkimus suomalaisten yhtiöiden tilinpäätösten aikatauluista. Voisi tutkia, onko aikatauluissa tai muuttujissa eroja muihin maihin. Käytännössä tutkimus, jossa mitattaisiin aikaisemman tutkimuksen muuttujia suomalaisella aineistolla. Erityisesti niistä muuttujista, joista eivät kaikki tutkimukset olleet yksimielisiä, olisi mielenkiintoista nähdä tutkimus, jossa aineistona olisi käytetty yrityksiä Suomesta.

7 Yhteenveto

Haastatteluiden pohjalta, ei löytynyt yleisiä syitä miksi yritysten yleensä tulisi nopeuttaa raportointia. Kuten haastateltavat totesivat, ei kaikkia yhtiöitä kiinnosta milloin lakisääteinen tilinpäätös valmistuu. Koska tilinpäätöksiä aikarajat eivät riitä näille vähemmän kiireisille tilinpäätöksille, voisivat esimerkiksi lainsäätäjät pohtia, voitaisiinko tilinpäätösten määräaikoja pidentää. Tämä mahdollistaisi myöhäisemmän raportoinnin niille yhtiöille, joille se sopisi paremmin. Haastatteluissa nousi myös esiin se, että aikarajojen valvonta on hyvin sattumanvaraista ja tehotonta. Tämä antaa pienen kilpailuedun yhtiöille, jotka eivät käytä resurssejaan lakisääteisten raportointivelvoitteiden täyttämiseen. Aikarajojen höllentäminen tasaisi kilpailua lainkuuliaisten ja aikarajoja venyttelevien raportojien välillä, koska haastattelujen pohjalta nykyinen järjestelmä ei luotettavasti rankaise velvoitteista joustavia yrityksiä.

Raportointiaikojen pidentäminen myös laskisi tilintarkastusten hintoja ja saattaisi laskea myös tilitoimistojen hintoja. Tämä kustannussäästö, tulisi siitä, että tilintarkastusyhteisöllä olisi nykyistä tasaisempi työkuorma vuoden eri aikoina, jolloin ei olisi hetkittäisen kysyntäpiikin hintaa nostavaa vaikutusta.

Haastatteluiden pohjalta helpoin ja konkreettisin keino nopeuttaa tilinpäätöksen aikataulua yhtiön tasolla on vaihtaa tilikausi muuksi kuin kalenterivuodeksi. Haastatteluissa tuli esiin, että silloin tilitoimistoilla ja tilintarkastajilla on enemmän aikaa paneutua asiakkaan toimeksiantoon. Haastatteluiden pohjalta se myös tarjoaa mahdollisia kustannussäästöjä.

Tutkielman teon mukanaan tuoman käsityksen mukaan yhtiöt joutuvat punnitsemaan nopeamman raportoinnin tuottamia hyötyjä ja haittoja ja sitten arvioimaan, minkälaisessa raportointiaikataulussa hyödyt ylittävät haitat. Esimerkiksi kehittynyt teknologia saattaa mahdollistaa nykyistä nopeamman ja tarkemman raportoinnin, ja silloin hyöty- ja kustannussuhde saattaa siirtyä lyhyempään raportointiaikaan.

Lähteet

- Abbott Lawrence J – Parker Susan – Peters Gary F. (2012) Internal Audit Assistance and External Audit Timeliness. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory* Vol 31 nro 4 s. 3–20.
- Abernathy John L – Beyer Brooke – Masli Adi – Stefaniak Chad (2014) The association between characteristics of audit committee accounting experts, audit committee chairs, and financial reporting timeliness. *Advances in accounting*, Vol.30 (2), s.283–297.
- Abernathy John L – Kubick Thomas R – Masli Adi (2018) Evidence on the relation between managerial ability and financial reporting timeliness *International Journal of Auditing* Volume 22, Issue 2 s. 18–196.
- Accelerated Filer and Large Accelerated Filer Definitions (2021) U.S. Securities And Exchange Commission. <https://www.sec.gov/corpfin/secg-accelerated-filer-and-large-accelerated-filer-definitions> haettu 8.10.2021.
- Akerlof George A (1970) The Market for “Lemons”: Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *The Quarterly journal of Economics*. Vol. 84 (3), s. 488–500.
- Alkhatiba Khalid – Marjib Qais (2012) Audit Reports Timeliness: Empirical Evidence from Jordan Procedia. *Social and Behavioral Sciences*. Volume 62, 24 lokakuu, s. 1342–1349.
- Arvopaperimarkkinalaki 14.12.2012/746. [Online.] [Viitattu 20.11.2022.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120746>.
- Azizkhani Masoud, –Hossain Sarowar – Jiang, Alicia – Yap Wenjing (2021) Mandatory partner rotation, audit timeliness and audit pricing. *Managerial auditing journal*, 2021-04-09, Vol.36 (1), s. 105–131.

- Baatwah Saeed Rabea – Salleh Zalailah – Stewart Jenny. (2018) Audit committee chair accounting expertise and audit report timeliness. The moderating effect of chair characteristics. *Asian Review of Accounting*. Issue publication date: 10 May 2019.
- Ball Ray – Robin Ashok – Sadka Gil (2008) Is financial reporting shaped by equity markets or by debt markets? An international study of timeliness and conservatism. *Review of Accounting Studies* volume 13, s. 168–205 (2008).
- Bamber E Michael – Bamber Linda Smith – Schoderbek Michael P (1993) Audit structure and other determinants of audit report lag: An empirical analysis. *Auditing. Auditing: a journal of practice and theory*, 1993-03-01, Vol.12 (1), s. 1–23.
- Brockman P – Campbell J, Lee H, – Salas J (2019). CEO internal experience and voluntary disclosure quality: Evidence from management forecasts. *The Journal of Business, Finance and Accounting*, 46(3–4), s. 420–456.
- Chambers Anne E – Penman Stephen H. (1984) Timeliness of Reporting and the Stock Price Reaction to Earnings Announcements. *Journal of accounting research*, Vol.22 (1), s. 21–47.
- Dong Bei – Robinsona Dahlia – Xu Le (Emily) (2018) Auditor-client geographic proximity and audit report timeliness. *Advances in Accounting*. Volume 40, March 2018, s. 11–19.
- Dyer James C IV – McHugh Arthur J. (1975) The Timeliness of the Australian Annual Report. *Journal of Accounting Research*, Autumn 1975, Vol 13, No. 2 (Autumn 1975), s. 204–219.
- Financial Reporting Manual (2021) U.S. Securities And Exchange Commission.
https://www.sec.gov/corpfin/cf-manual/topic-1#Topic1_1100: haettu 4.10.2021.

- Ghafran Chaudhry – Yasmin Sofia (2017) Audit committee chair and financial reporting timeliness: A focus on financial, experiential and monitoring expertise. *International Journal of Auditing* Volume 22, Issue 1 s. 13–24.
- Gligorić Maja – Mizdraković Vule – Mitrašinović Ivana – Bošković-Marković Valentina (2019) Audit timeliness and market capitalization: Evidence from an emerging market. *Industrija* (Ekonomski institut, Beograd) Vol.47 (4), s. 21–45.
- Habib Ahsan – Bhuiyan Borhan Uddin – Huang Hedy Jiaying – Miah Muhammad Shahin (2018) Determinants of audit report lag: A meta-analysis. *International Journal of Auditing* Volume 23, Issue 1 s. 20–44.
- Healy Paul M – Palepu Krishna G (2001) Information asymmetry, corporate disclosure, and the capital markets: A review of the empirical disclosure literature. *Journal of accounting & economics*, Vol.31 (1), s. 405–440.
- Higson Andrew W (2021) *Corporate Financial Reporting: Theory and Practice*, SAGE Publications, 2002. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=254786>. Created from kutu on 2021-10-01 08:48:25.
- Iatridis George (2010) International Financial Reporting Standards and the quality of financial statement information. *International Review of Financial Analysis* Volume 19, Issue 3, June 2010, s. 193–204.
- International Accounting Standards Board (2018) *Conceptual Framework for Financial Reporting in September 2010*. It was revised in March 2018. <https://www.ifrs.org/search-results/?query=timeliness>. Luettu 4.10.2021.
- Jensen Michael C Meckling William H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*. 3 (4): s. 305–360

Karim Wares – Ahmed Kamaran (2006) The effect of regulation on timeliness of corporate financial reporting: Evidence from Bangladesh. *International journal of accounting and information management*, Vol. 1. No. 1. s. 15–35.

Khoo Eunice S – Lim Youngdeok – Monroe Gary S. (2020) Corporate reputation and the timeliness of external audit and earnings announcement. *International Journal of Auditing* Volume 24, Issue 3 s. 366–395.

Khoufi Nouha – Khoufi Walid (2018) An empirical examination of the determinants of audit report delay in France. *Managerial Auditing Journal*, Issue publication date: 27 November 2018.

Kinney W (1986) Audit Technology and Preferences for Auditing Standards, *Journal of Accounting and Economics* s. 73–89.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336. [Online.] [Viitattu 20.11.2006.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>.

Knechel W. Robert – Payne Jeff L (2001) Additional Evidence on Audit Report Lag. *Auditing: a journal of practice and theory*, Vol.20 (1), s. 137–146.

Koskinen Ilpo – Peltonen Tuomo – Alasuutari Pertti. *Laadulliset menetelmät kauppatieteissä*. Tampere: Vastapaino, 2005. Print.

Kothari S.P. (2001) Capital markets research in accounting. *Journal of Accounting and Economics* 31, s. 105–231.

Kross William (1981) Earnings and announcement time lags. *Journal of business research*, Vol.9 (3), s. 267–281.

Laki väliaikaisesta poikkeamisesta osakeyhtiölaista, asunto-osakeyhtiölaista, osuuskuntalaista, yhdistyslaista ja eräistä muista yhteisölaeista Covid-19 epidemian leviämisen rajoittamiseksi.

- Lehtinen Tiia (2013) *Understanding timeliness and quality of financial reporting in a Finnish public company Accounting*. Master's thesis.
- Lukka Kari 2001. *Konstrukttiivinen tutkimusote*. www.metodix.com. Menetelmäartikkelit, luettu 15.10.2022.
- Nasdaq Helsinki 1.3.2021 Pörssin säännöt osakkeiden liikkeeseenlaskijoille Voimassa 1.3.2021 alkaen. <<https://www.nasdaq.com/solutions/rules-regulations-helsinki>>, Haettu 1.10.2021.
- Omaehtoinen poikkeuslupa tilinpäätöksen laatimisaajan pidentämiseksi yksittäisessä kirjanpitovelvollisessa (2020) Kirjanpitolautakunta (KILA) <https://kirjanpitolautakunta.fi/-/omaehtoinen-poikkeuslupa-tilinpaatoksen-laatimisaajan-pidentamiseksi-yksittaisessa-kirjanpitovelvollisessa>. Haettu 4.10.2021.
- Oussii Ahmed Atef – Taktak Neila Boulila (2018) Audit report timeliness Does internal audit function coordination with external auditors matter? Empirical evidence from Tunisia *EuroMed Journal of Business*. Article publication date: 8 May 2018.
- PRH: *Tilinpäätökset kaupparekisteriin*. <https://www.prh.fi/fi/tilinpaatokset.html> katsottu 4.10.2022.
- Schmidt Jaime – Wilkins Michael S. (2013) Bringing darkness to light: the influence of auditor quality and audit committee expertise on the timeliness of financial statement restatement disclosures. *Auditing: a journal of practice and theory*, Vol.32 (1), s. 221–244.
- Sharma Divesh S. – Tanyi Paul N. – Litt Barri A. (2017) Costs of Mandatory Periodic Audit Partner Rotation: Evidence from Audit Fees and Audit Timeliness. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*. 36 (1). s. 129–149.

- Singh Harjinder – Sultana Nigar – Islam Ariful – Singh Abhijeet (2022) Busy auditors, financial reporting timeliness and quality, *The British Accounting Review*, Volume 54, Issue 3, May 2022, 101080. s. 1-25.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkauspäilyjen käsitteleminen Suomessa*, 14.11.2012 Helsinki. <https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>, haettu 20.9.2022.
- Whittred Greg – Zimmer Ian (1984) Timeliness of financial reporting and financial distress *The Accounting Review* Vol. 59, No. 2 (Apr 1984), s. 287–295.
- Williams David D – Dirsmith Mark D. (1988) The Effects of Audit Technology on Auditor Efficiency: Auditing And the Timeliness of Client Earnings Announcements. *Accounting Organization~s and SocieOy*, Vol. 13, No. 5, s. 487–508.
- Yuliusman Y – Putra, W. E. – Gowon, M. – Dahmiri D – Isnaeni N (2020). Determinant Factors Audit Delay: Evidence from Indonesia. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*, 8(6), s. 1088–1095.

Liitteet

Liite 1 Haastattelurunko

- Perustiedot: virkaikä ja asema tilintarkastusyhteisössä sekä työhistoria taloushallinnon alalla
- Minkä seikkojen uskot vaikuttavan tilinpäätöksen valmistumisaikaan?
 - o mitkä seikat lisäävät kysyntää, eli tarvetta nopeaan raportointiin?
 - o mitkä seikat lisäävät tarjontaa, eli kykyä tuottaa tilinpäätöstä ja tilintarkastusta?
 - o mitkä seikat lisäävät hintaa, eli työmäärää, joka kuuluu tilinpäätökseen ja tilintarkastukseen?
- Miten näet tilinpäätöspäivän suosion vaikutuksen aikataululle?
- Miten näet yhtiön kannattavuuden vaikuttavan tilinpäätöksen aikatauluun?
- Mitkä seikat potentiaalisessa uudessa asiakkaassa viittaavat pitkään tilinpäätösviiveeseen, ja mitkä lyhyeen?
- Onko jotakin eriä tilinpäätöksessä, tai laskentaperiaatteita, jotka vaikuttavat aikatauluun?
- Minkälaiset tapahtumat tai sattumukset saattavat vaikuttaa aikatauluun?
- Kuinka paljon näistä asioista neuvotellaan tilintarkastajien ja asiakkaiden välillä?
- Olisiko teillä vielä lisättävää johonkin aikaisemmin keskustelemaamme aiheeseen?

Liite 2 Haastateltujen henkilöiden esittely

1. Senior Manager Big4 16 vuotta kokemusta, sitä ennen kirjanpitoa. Haastattelun alustus + 28 minuuttia haastattelua
2. Partner Big4 17 vuotta kokemusta, sitä ennen kirjanpitoa. Haastattelun alustus + 25 minuuttia haastattelua
3. Partner Big4 23 vuotta kokemusta tilintarkastuksesta. Haastattelun alustus + 33 minuuttia haastattelua
4. KHT Pieni yhteisö 5 vuotta kokemusta tilintarkastuksesta, toiminut sitä ennen verotarkastajana. Haastattelun alustus + 25 minuuttia haastattelua
5. Manager Big4 5 vuotta kokemusta, kokemusta myös sisäisestä tarkastuksesta. Haastattelun alustus + 29 minuuttia haastattelua
6. Partner Big4 33 vuotta kokemusta, kokemusta myös konsernilaskentapäällikön työstä. Haastattelun alustus + 25 minuuttia haastattelua
7. Manager Big4 7 vuotta kokemusta, kokemusta myös perintätoiminnasta ja palkanlaskennasta. Haastattelun alustus + 30 minuuttia haastattelua

8. Senior Manager Pieni KHT yhteisö 7 vuotta kokemusta, kokemusta myös sisäisestä tar-
kastuksesta. Haastattelun alustus + 28 minuuttia haastattelua